

Prawo autorskie

Niniejsze materiały podlegają ochronie zgodnie z **Ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych** (Dz.U. 1994 nr 24 poz. 83 z późniejszymi zmianami).

Materiał te udostępniam **do celów dydaktycznych** jako materiały pomocnicze do wykładu z przedmiotu Metrologia prowadzonego dla studentów Wydziału Elektrotechniki i Informatyki Politechniki Lubelskiej. Mogą z nich również korzystać inne osoby zainteresowane metrologią. Do tego celu materiały te można **bez ograniczeń przeglądać, drukować i kopiować wyłącznie w całości**.

Wykorzystywanie tych materiałów bez zgody autora w inny sposób i do innych celów niż te, do których zostały udostępnione, **jest zabronione**.

W szczególności **niedopuszczalne jest**: usuwanie nazwiska autora, edytowanie treści, kopiowanie fragmentów i wykorzystywanie w całości lub w części do własnych publikacji.

Eligiusz Pawłowski

Uwagi dydaktyczne

Niniejsza prezentacja stanowi **tylko i wyłącznie materiały pomocnicze** do wykładu z przedmiotu Metrologia prowadzonego dla studentów Wydziału Elektrotechniki i Informatyki Politechniki Lubelskiej. Udostępnienie studentom tej prezentacji nie zwalnia ich z konieczności sporządzania **własnych notatek z wykładów** ani też nie zastępuje **samodzielnego studiowania** obowiązujących podręczników.

Tym samym zawartość niniejszej prezentacji w szczególności **nie może być** traktowana jako zakres materiału obowiązujący na egzaminie.

Na egzaminie obowiązujący jest **zakres materiału faktycznie wyłożony podczas wykładu** oraz zawarty w odpowiadających mu fragmentach **podręczników** podanych w wykazie literatury do wykładu.

Eligiusz Pawłowski

Tematyka wykładu

Techniczna metoda pomiaru rezystancji

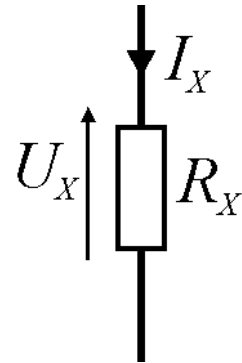
Dwójniki liniowe i nieliniowe

Rezystancja statyczna i dynamiczna

Pomiary rezystancji wspomagane komputerem

Pomiary rezystancji izolacji, uziemień, impedancji pętli zwarciowej

Techniczna metoda pomiaru rezystancji

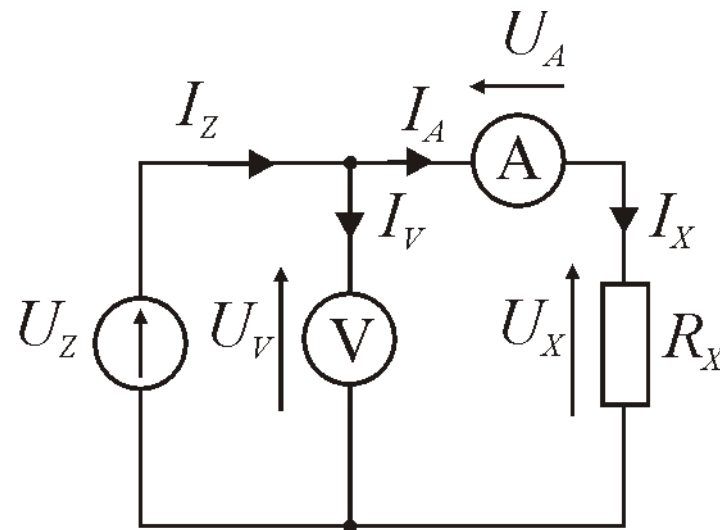

$$R_X = \frac{U_X}{I_X}$$

Techniczna metoda pomiaru rezystancji polega na zmierzeniu napięcia U_X i natężenia prądu I_X w danym dwójniku. Rezystancję R_X dwójnika oblicza się następnie na podstawie prawa Ohma.

Problemem jest jednoczesne dokładne zmierzenie prądu I_X i napięcia U_X . W praktyce wyróżnia się dwa układy.

Układ z poprawnie mierzonym prądem - schemat

$$I_A = I_X$$

$$U_V \neq U_X$$

$$U_V = U_X + U_A$$

$$U_V > U_X$$

$$R_A \approx 0 \Rightarrow U_V \approx U_X$$

Amperomierz mierzy dokładnie prąd I_x , ale woltomierz mierzy niedokładnie, ponieważ **woltomierz mierzy sumę napięć** na rezystorze U_x i na amperomierzu U_A .

Układ z poprawnie mierzonym prądem - wzory

$$R_X = \frac{U_X}{I_X} = \frac{U_V - U_A}{I_A} = \frac{U_V}{I_A} - \frac{U_A}{I_A} = \frac{U_V}{I_A} - R_A$$

Ponieważ rezystancja amperomierza R_A jest mała, możemy ją **pomiąć** i zapisać **wzór przybliżony** na rezystancję mierzoną R'_X :

$$R'_X = \frac{U_V}{I_A}$$

Zastosowanie przybliżonej zależności skutkuje pojawieniem się **błędu metody** δ_A (w układzie z poprawnie mierzonym prądem):

$$\delta_A = \frac{R'_X - R_X}{R_X} \cdot 100\% = \frac{R_A}{R_X} \cdot 100\%$$

Układ z poprawnie mierzonym prądem - wniosek

$$\delta_A = \frac{R_A}{R_X} \cdot 100\%$$

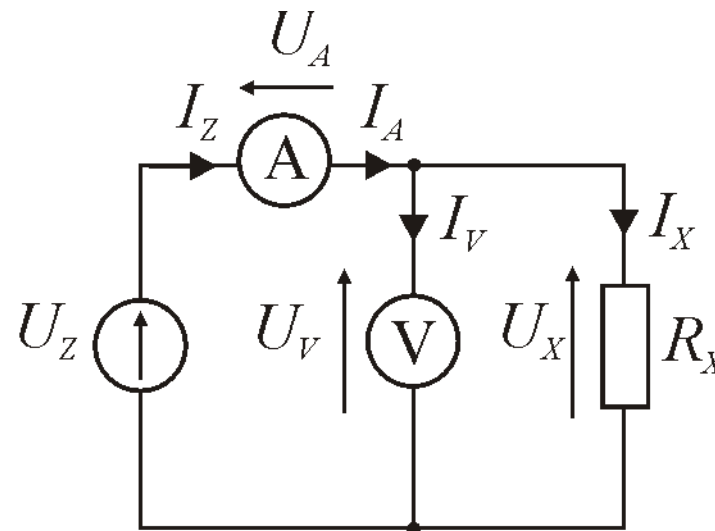
Wniosek: im **większa** jest rezystancja mierzona R_X względem rezystancji amperomierza R_A – tym **mniejszy** jest błąd pomiaru.

Układ z poprawnie mierzonym prądem jest więc odpowiedni do pomiaru dużych rezystancji – błędy są wtedy mniejsze.

Wynik pomiaru rezystancji w tej metodzie jest zawsze **zawyżony** – **błąd pomiaru jest zawsze dodatni.**

Układ z poprawnie mierzonym napięciem - schemat

$$U_V = U_X$$

$$I_A \neq I_X$$

$$I_A = I_X + I_V$$

$$I_A > I_X$$

$$R_V \approx \infty \Rightarrow I_A \approx I_X$$

Woltomierz mierzy dokładnie napięcie U_x , ale amperomierz mierzy niedokładnie, ponieważ **amperomierz mierzy sumę prądów** w rezystorze I_x i w woltomierzu I_v .

Układ z poprawnie mierzonym napięciem - wzory

$$R_X = \frac{U_X}{I_X} = \frac{U_V}{I_A - I_V} = \frac{U_V}{I_A - \frac{U_V}{R_V}}$$

Ponieważ rezystancja woltomierza R_V jest duża, to prąd płynący przez woltomierz I_V jest mały i możemy go **pomiąć**, zapisując **przybliżony wzór** na rezystancję mierzoną R''_X :

$$R''_X = \frac{U_V}{I_A}$$

Zastosowanie przybliżonej zależności skutkuje pojawieniem się **błędu metody** δ_A (w układzie z poprawnie mierzonym napięciem):

$$\delta_V = \frac{R''_X - R_X}{R_X} \cdot 100\% = -\frac{R_X}{R_V} \cdot 100\% \approx -\frac{R_X}{R_V} \cdot 100\%$$

Układ z poprawnie mierzonym napięciem - wniosek

$$\delta_V \approx -\frac{R_X}{R_V} \cdot 100\%$$

Wniosek: im **mniejsza** jest rezystancja mierzona R_X względem rezystancji woltomierza R_V – tym **mniejszy** jest błąd pomiaru.

Układ z poprawnie mierzonym napięciem jest więc odpowiedni do pomiaru małych rezystancji – błędy są wtedy mniejsze.

Wynik pomiaru rezystancji w tej metodzie jest zawsze **zanizony** – **błąd pomiaru jest zawsze ujemny.**

Problem: rezystancja mała i duża

Problem stanowi ustalenie, jakie wartości rezystancji mierzonej R_X można uznać za małe, a jakie za duże?

Można zauważyć, że istnieje pewna wartość rezystancji mierzonej R_X , dla której **błędy obu metod są sobie równe** (pomijając znak):

$$|\delta_A| = |\delta_V|$$

czyli że:

$$\frac{R_A}{R_X} = \frac{R_X}{R_V}$$

Rezystancja graniczna

Wartość tę nazywamy **rezystancją graniczną R_{Xgr}** i możemy ją wyznaczyć po dalszych przekształceniach na podstawie rezystancji woltomierza R_V i amperomierza R_A :

$$R_{Xgr} = \sqrt{R_A \cdot R_V}$$

Wniosek: dla uzyskania mniejszych błędów rezystancje R_X **większe** od rezystancji granicznej R_{Xgr} należy mierzyć w układzie z poprawnie mierzonym **prądem**, a rezystancje R_X **mniejsze** od rezystancji granicznej R_{Xgr} należy mierzyć w układzie z poprawnie mierzonym **napięciem**.

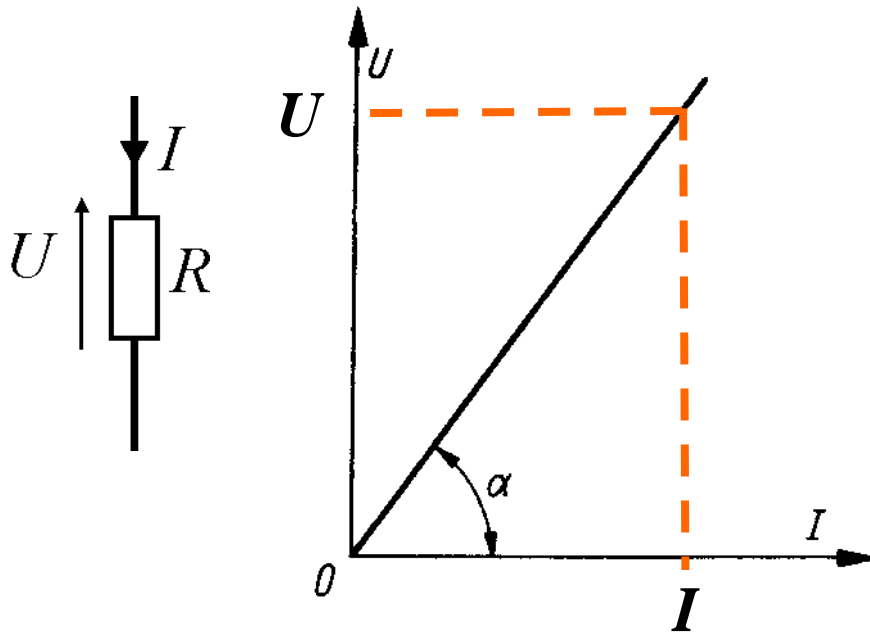
Zalety metody technicznej

Metoda techniczna **nie zapewnia uzyskania wysokich dokładności** pomiaru rezystancji, pod tym względem znacznie lepsze są inne metody, np. mostki do pomiaru rezystancji (Wheatstone'a, Thomsona).

Zaletą metody technicznej jest natomiast możliwość pomiaru rezystancji przy dowolnym prądzie, co ma zastosowanie w badaniu elementów pracujących w warunkach normalnej ich pracy. Ma to istotne znaczenie w przypadku **obiektów nieliniowych**, dla których rezystancja jest zależna od przepływającego przez nie prądu.

Takimi elementami są np.: żarówki, grzałki, termistory, elementy półprzewodnikowe (diody, tyrystory itp.).

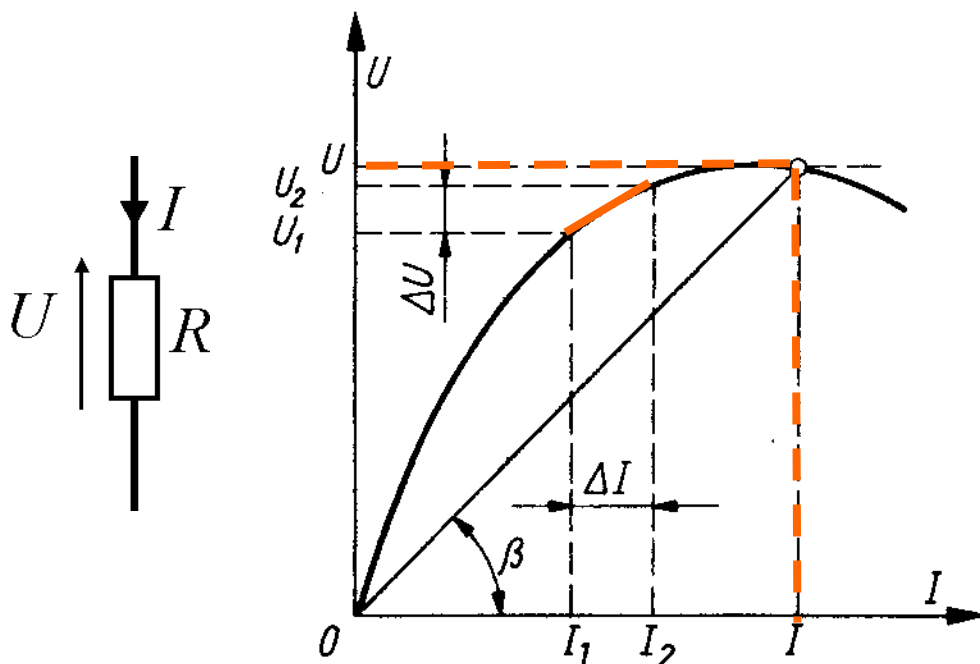
Dwójniki liniowe i nieliniowe – przykład liniowy

$$R = \frac{U}{I} = \operatorname{tg} \alpha$$

Dwójnik liniowy posiada liniową charakterystykę prądowo-napięciową $U=f(I)$, czyli jego **rezystancja R jest stała**, nie zależy od wartości prądu i napięcia.

Dwójniki liniowe i nieliniowe – przykład nieliniowy

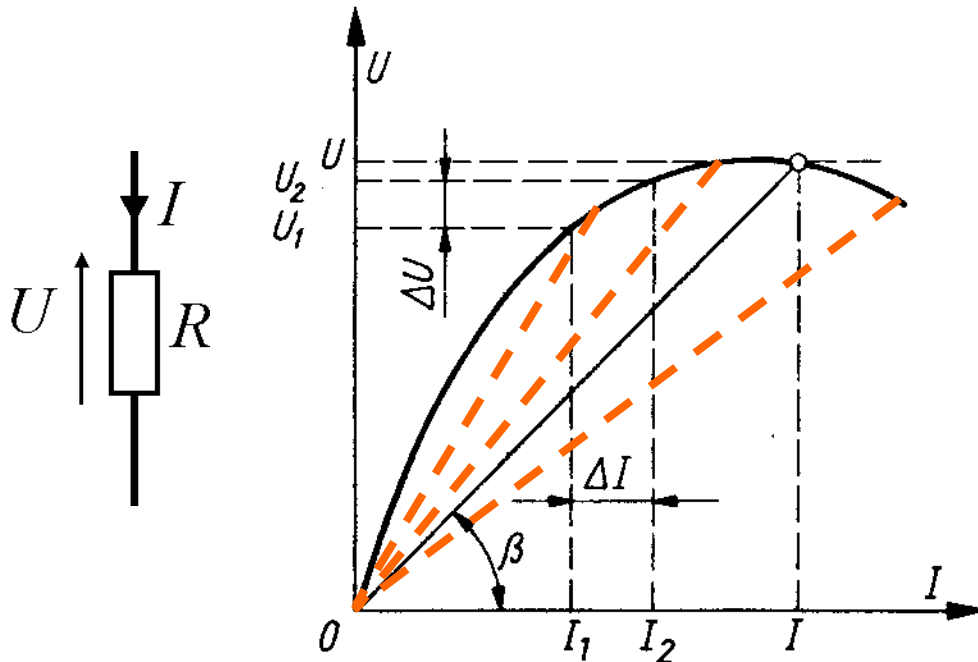
$$R_{stat} = \frac{U}{I} = \operatorname{tg} \beta$$

$$R_{dyn} = \frac{\Delta U}{\Delta I}$$

Dwójnik nieliniowy posiada nieliniową charakterystykę prądowo-napięciową $U=f(I)$, czyli jego **rezystancja R jest zmienna**, zależy od wartości prądu i napięcia.

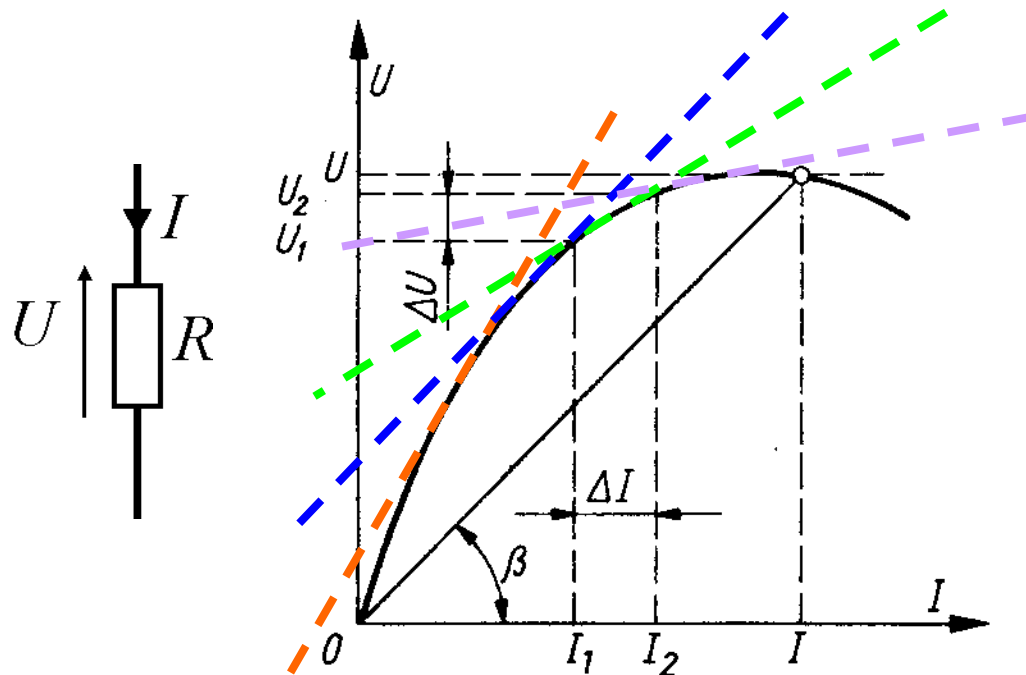
Rezystancja statyczna dwójnika nieliniowego

$$R_{stat} = \frac{U}{I} = \operatorname{tg} \beta$$

Rezystancja statyczna dwójnika nieliniowego zależy od wartości prądu i napięcia.

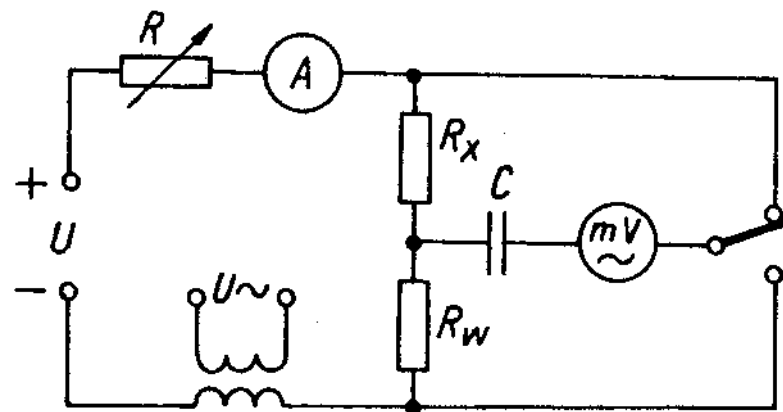
Rezystancja dynamiczna dwójnika nieliniowego

$$R_{dyn} = \frac{\Delta U}{\Delta I}$$

Rezystancja dynamiczna dwójnika nieliniowego również zależy od wartości prądu i napięcia.

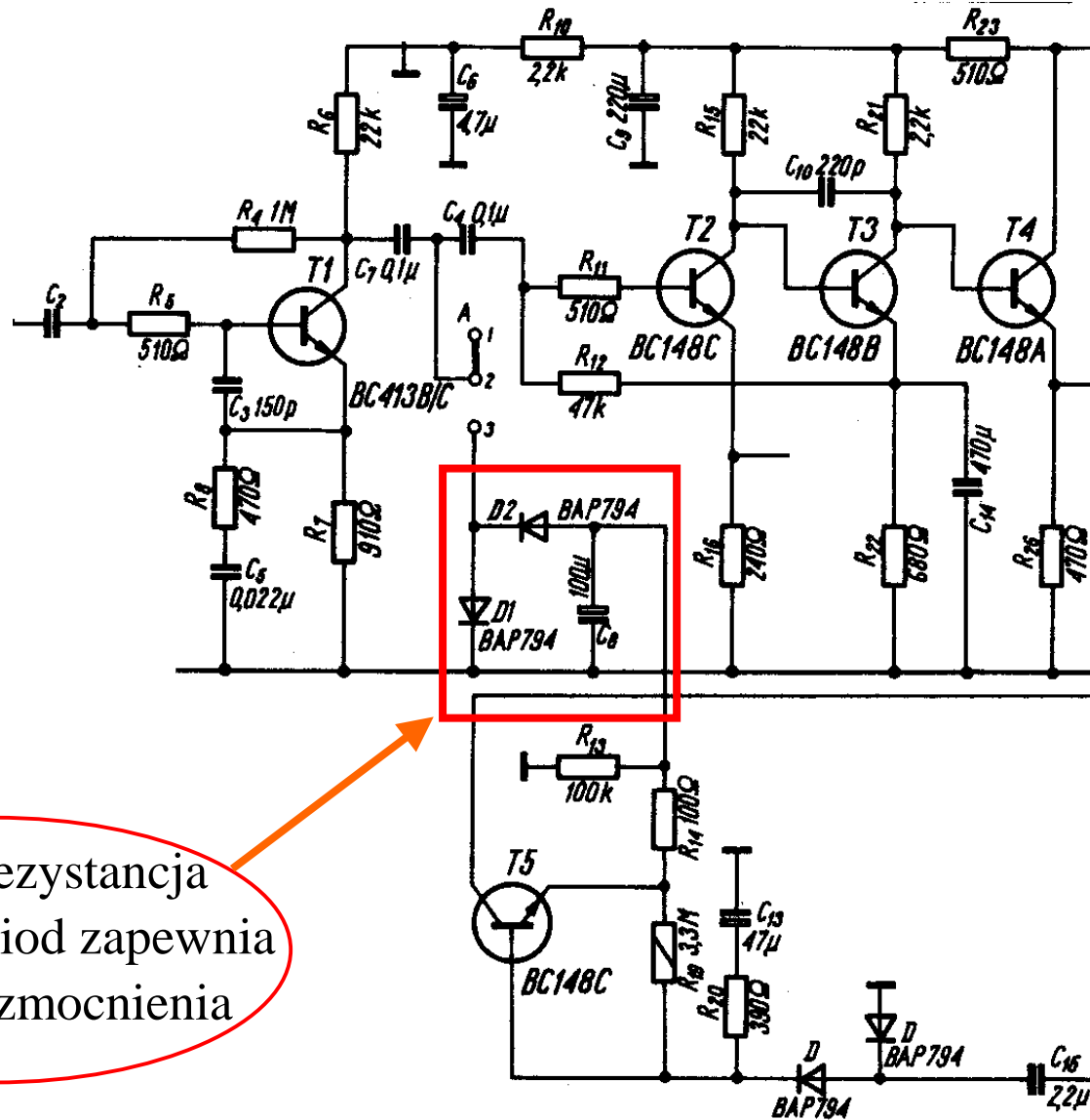
Pomiar rezystancji dynamicznej dwójnika nieliniowego

$$R_{dyn} = \frac{U_{X \approx}}{I_{\approx}} = R_w \frac{U_{X \approx}}{U_{w \approx}}$$

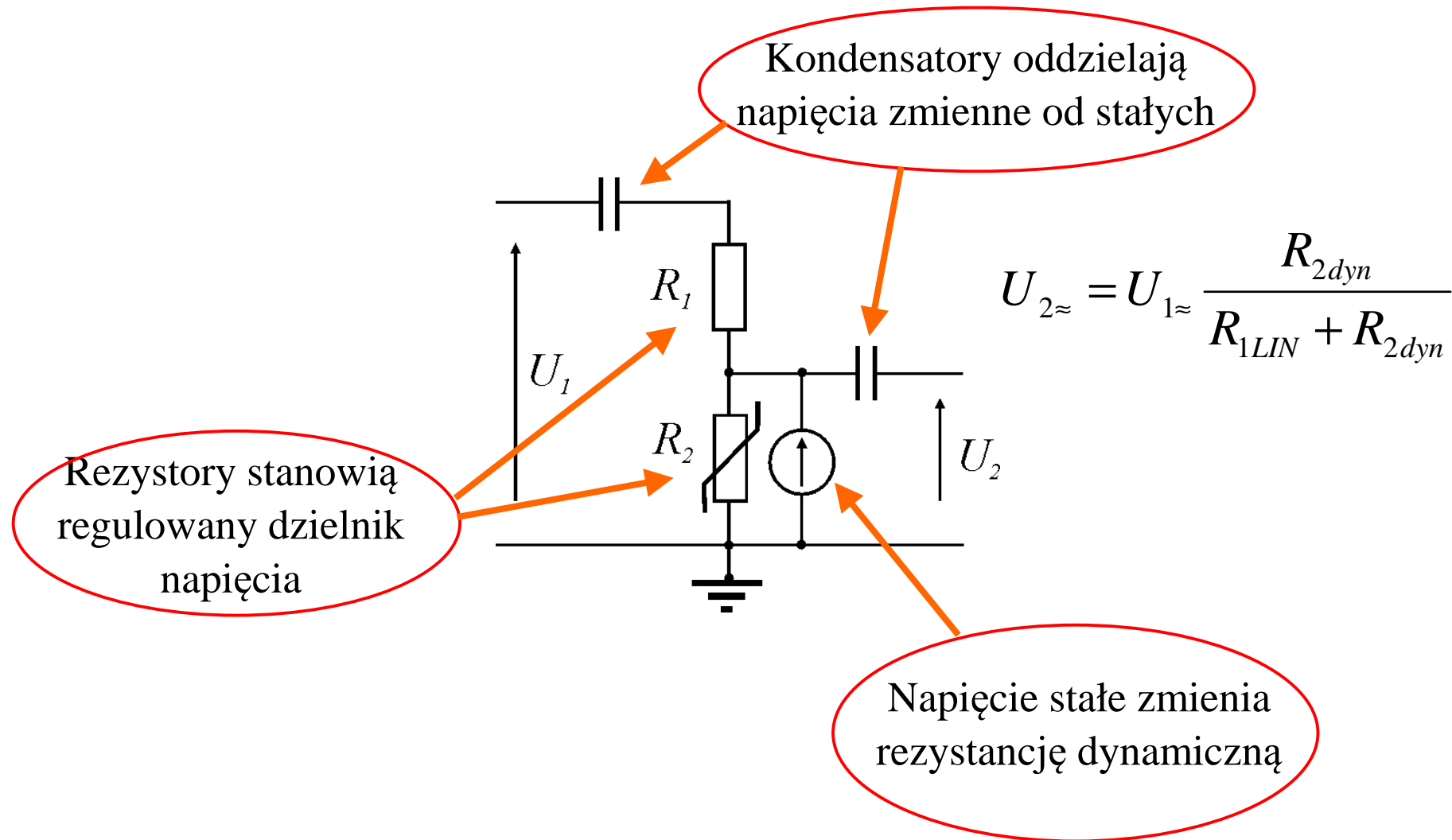

Rezystancja dynamiczna – układ ARW

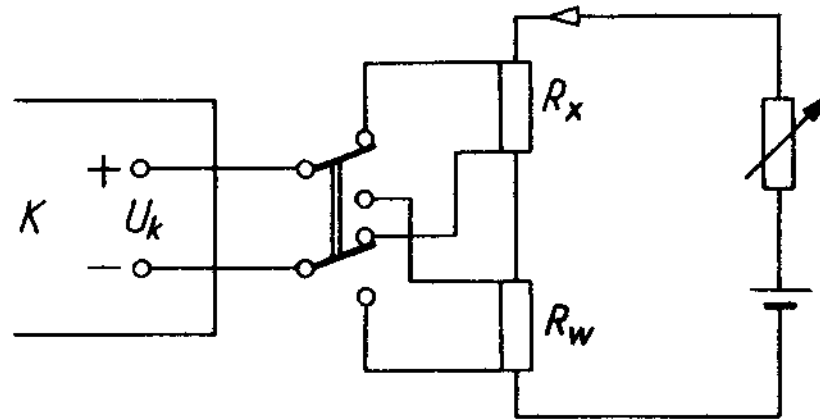

Zmienna rezystancja dynamiczna diod zapewnia regulację wzmacnienia

Rezystancja dynamiczna – układ ARW

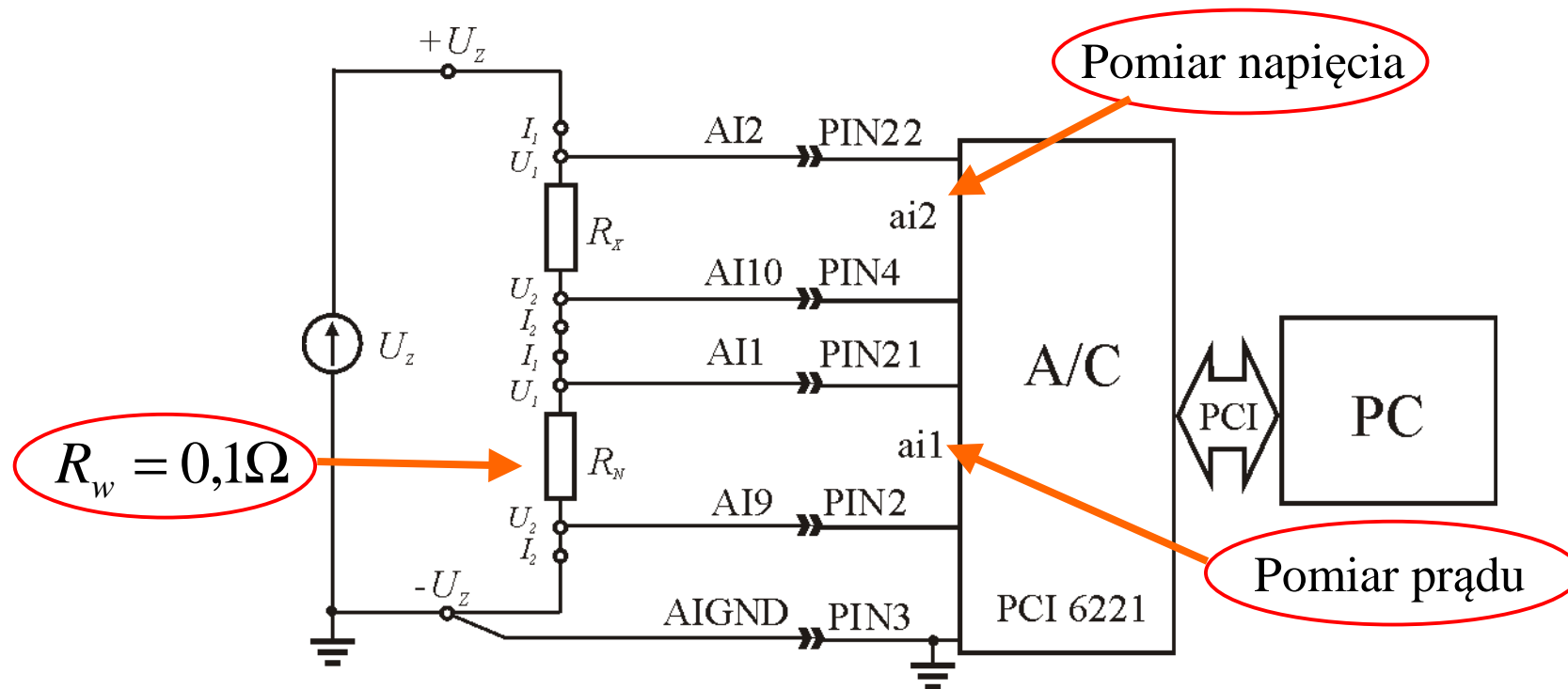
Pomiar rezystancji metodą porównawczą

$$I_x = \frac{U_w}{R_w} \quad R_x = \frac{U_x}{I_x} = R_w \frac{U_x}{U_w}$$

Pomiar spadku napięcia U_w na rezystorze R_w zastępuje pomiar prądu amperomierzem.

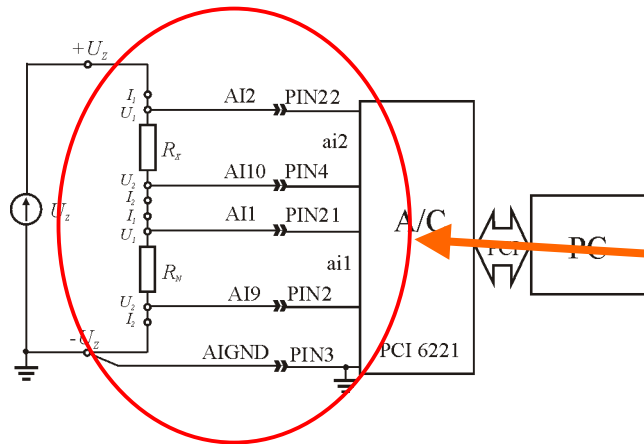
Pomiar rezystancji wspomagany komputerowo

Układ z poprawnie mierzonym napięciem (wejście ai2), pomiar prądu za pomocą rezystora wzorcowego R_w (wejście ai1).

Konfiguracje obwodów wejściowych karty pomiarowej

Analog Input Configuration

	Floating Signal Sources (Not Connected to Building Ground)	Ground-Referenced Signal Sources [†]
AI Ground-Reference Setting*	Examples: <ul style="list-style-type: none"> • Ungrounded thermocouples • Signal conditioning with isolated outputs • Battery devices 	Example: <ul style="list-style-type: none"> • Plug-in instruments with non-isolated outputs
Differential		
Non-Referenced Single-Ended (NRSE)		
Referenced Single-Ended (RSE)		<p>NOT RECOMMENDED</p> <p>Ground-loop potential ($V_A - V_B$) are added to measured signal.</p>
<p>* Refer to the Analog Input Ground-Reference Settings section for descriptions of the RSE, NRSE, and DIFF modes and software considerations.</p> <p>† Refer to the Connecting Ground-Referenced Signal Sources section for more information.</p>		

Parametry karty pomiarowej – zakresy pomiarowe

Specifications listed below are typical at 25 °C unless otherwise noted. Refer to the *M Series User Manual* for more information about NI 622x devices.

Analog Input

Number of channels

NI 6220/6221	8 differential or 16 single ended
NI 6224/6229	16 differential or 32 single ended
NI 6225	40 differential or 80 single ended

ADC resolution ..... 16 bits

DNL ..... No missing codes
guaranteed

INL ..... Refer to the *AI Absolute Accuracy Table*

Sampling rate

Maximum ..... 250 kS/s single channel,
250 kS/s multi-channel
(aggregate)

Minimum ..... No minimum

Timing accuracy ..... 50 ppm of sample rate

Timing resolution ..... 50 ns

Input coupling ..... DC

Input range ..... ± 10 V, ± 5 V,
 ± 1 V, ± 0.2 V

Maximum working voltage for analog inputs
(signal + common mode) ..... ± 11 V of AI GND

CMRR (DC to 60 Hz) ..... 92 dB

Input impedance

Device on

AI+ to AI GND ..... >10 G Ω in parallel
with 100 pF

AI- to AI GND ..... >10 G Ω in parallel
with 100 pF

Device off

AI+ to AI GND ..... 820 Ω

AI- to AI GND ..... 820 Ω

Input bias current ..... ± 100 pA

Crosstalk (at 100 kHz)

Adjacent channels ..... -75 dB

Non-adjacent channels ..... -90 dB¹

Small signal bandwidth (-3 dB) ..... 700 kHz

Input FIFO size ..... 4,095 samples

Scan list memory ..... 4,095 entries

Data transfers

PCI/PXI devices ..... DMA (scatter-gather),
interrupts,
programmed I/O

USB devices ..... USB Signal Stream,
programmed I/O

Parametry karty pomiarowej – składniki błędów

AI Absolute Accuracy Table

Nominal Range		Residual Gain Error (ppm of Reading)	Residual Offset Error (ppm of Range)	Random Noise, σ (μ Vrms)
Positive Full Scale	Negative Full Scale			
10	-10	75	20	244
5	-5	85	20	122
1	-1	95	25	30
0.2	-0.2	135	80	13

Pomiar napięcia

Pomiar prądu

Parametry karty pomiarowej – zabezpieczenia wejść

Overvoltage protection (AI <0..79>, AI SENSE, AI SENSE 2)		
Device on	±25 V for up to two AI pins	Karta zasilana
Device off	±15 V for up to two AI pins	Karta nie zasilana
Input current during overvoltage condition	±20 mA max/AI pin	

Ważny wniosek! Karta bez załączonego zasilania jest mniej odporna na uszkodzenie obwodów wejściowych !!!

Kolejność załączania i wyłączenia

UWAGA! Zasilanie panelu ćwiczeniowego może być włączone tylko w tym czasie, gdy włączony jest komputer z kartą przetwornika. **Bezwzględnie należy przestrzegać kolejności:**

- włączenie komputera,
- dołączenie przewodów sygnałowych do wejścia karty pomiarowej,
- włączenie panelu ćwiczeniowego,
- wykonanie zaplanowanych pomiarów,
- wyłączenie panelu ćwiczeniowego,
- odłączenie przewodów sygnałowych od wejścia karty pomiarowej,
- wyłączenie komputera.

Panel programu pomiarowego

POLITECHNIKA LUBELSKA
KATEDRA AUTOMATYKI I METROLOGII

POMIARY PRĄDÓW, NAPIĘĆ, REZYSTANCJI I MOCY W OBWODACH PRĄDU

oprac. dr inż. Eligiusz Pawłowski

INFORMACJA O KONFIGURACJI KARTY POMIAROWEJ (BEZ MOŻLIWOSCI ZMIANY PARAMETROW)

NI PCI-6221 (37-PIN)	POMIAR U	DAQmx Physical Channel (U)	input terminal configuration (U)	Numeric (U)	minimum value (U)	maximum value (U)
Typ karty	POMIAR I	DAQmx Physical Channel (I)	input terminal configuration (I)	Numeric (I)	minimum value (I)	maximum value (I)
		Dev1/ai2	Differential	10106	-10	10
		Dev1/ai1	Differential	10106	-0,2	0,2

koniec pomiarów

Dane do obliczenia niepewności pomiarowej

liczba pomiarów do uśredniania (od 2 do 1000)

współczynnik rozszerzenia (od 1 do 5)

Parametry toru napięciowego

zakres pomiarowy U V

GainError U (błąd wzm.) ppm

OffsetError U (błąd zera) ppm

Noise U (szumy) μV_{RMS}

Rezystancja wejściowa U Ω

Parametry toru prądowego

zakres pomiarowy I V

GainError I (błąd wzm.) ppm

OffsetError I (błąd zera) ppm

Noise I (szumy) μV_{RMS}

Rezystancja bocznika Ω

klasa bocznika %

Końcowe wyniki pomiarów i obliczeń

uśrednione napięcie V

uśredniony prąd A

rezystancja Ω

moc W W

wyniki pojedynczych pomiarów

tor napięciowy V V

tor prądowy V V

prąd A A

Dodatkowe obliczenia

niepewność napięcia V

niepewność prądu A

rezystancja graniczna Ω

błąd metody %

Wykresy

liczba punktów na wykresie

Prąd [A] 0,5 - 10 - 2,5

Rezystancja [ohm] 0,45 - 9 - 2,25

Moc [W] 0,4 - 8 - 2

0,35 - 7 - 1,75

0,3 - 6 - 1,5

0,25 - 5 - 1,25

0,2 - 4 - 1

0,15 - 3 - 0,75

0,1 - 2 - 0,5

0,05 - 1 - 0,25

0 - 0 - 0

Napięcie [V] 0 0,5 1 1,5 2 2,5 3 3,5 4

dodaj punkt do wykresu

usuń punkt z wykresu

usuń cały wykres

Rezystancja

Moc

Prąd

Rezystancja graniczna

$$R_{Xgr} = \sqrt{R_A \cdot R_V}$$

$$R_A = R_w = 0,1\Omega$$

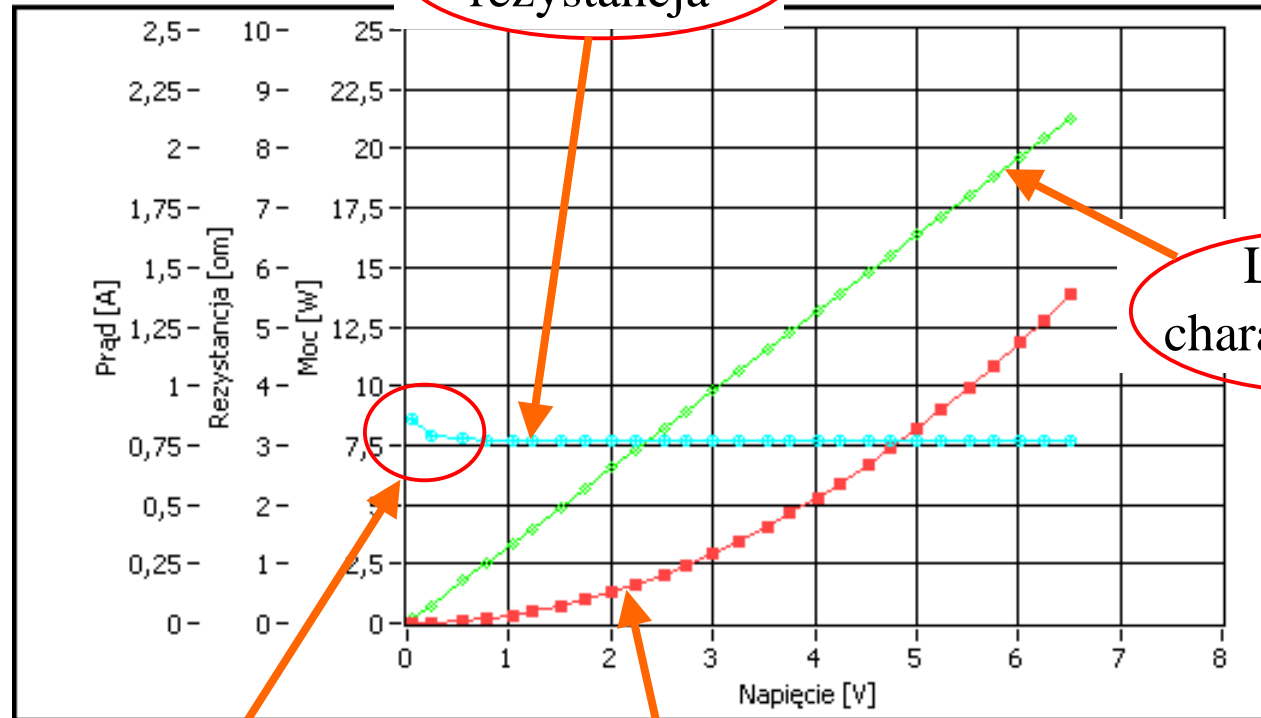
$$R_V = R_{AI} = 10G\Omega$$

$$R_{Xgr} = \sqrt{10^{-1}\Omega \cdot 10^{10}\Omega} = \sqrt{10^9}\Omega \cong 32k\Omega$$

Problem: czy zastosowano właściwą konfigurację układu pomiarowego do pomiaru rezystancji $R_X = 27\Omega$? (do samodzielnego rozwiązania podczas laboratorium).

Wyniki pomiarów dwójnika liniowego

Wykresy

Stała
rezystancja

Liniowa
charakterystyka

Duże błędy dla
małych wartości
mierzonych

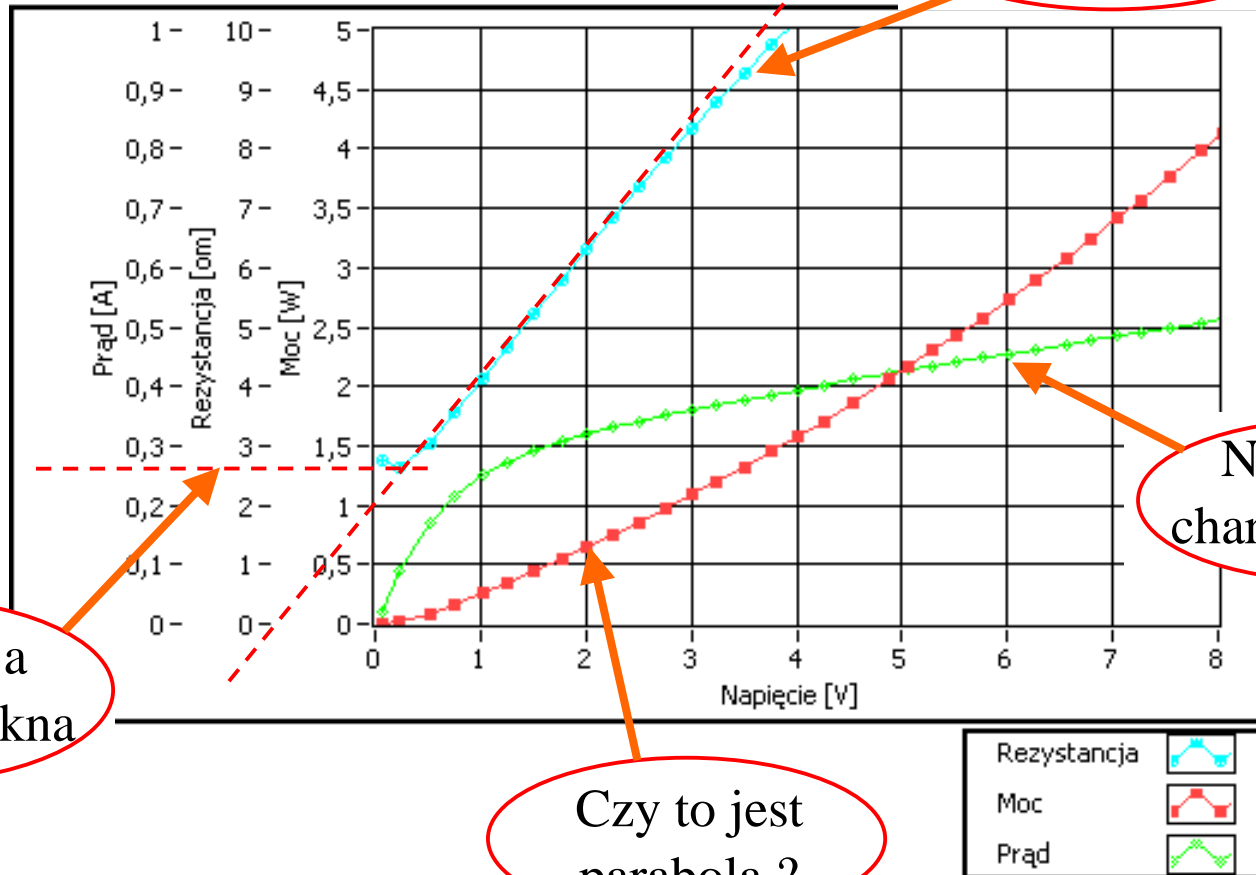
Czy to jest
parabola ?

Wyniki pomiarów dwójnika nieliniowego

Wykresy

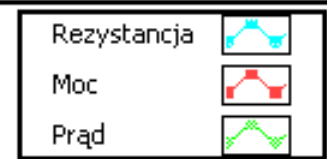

Rezystancja zimnego włókna

Zmienna rezystancja

Nieliniowa charakterystyka

Czy to jest parabola ?

Obliczanie temperatury włókna żarówki

Dla żarówki obliczyć temperaturę t włókna, korzystając z liniowej zależności oporu $R(t)$ od temperatury t dla metali:

$$R(t) = R_{t_0} [1 + \alpha(t - t_0)]$$

czyli że:

$$t = t_0 + \frac{1}{\alpha} \left[\frac{R(t)}{R_{t_0}} - 1 \right]$$

Współczynnik temperaturowy oporu dla wolframu $\alpha = 5,9 \cdot 10^{-3} \text{ K}^{-1}$.
Temperaturę zimnego włókna t_0 przyjąć równą temperaturze otoczenia odczytaną z termometru w laboratorium.

Rezystancję zimnego włókna R_{t_0} należy zmierzyć multimetrem cyfrowym (mały prąd pomiaru) **przed rozpoczęciem pomiarów.**

Temperatury włókna żarówki – ocena poprawności wyniku

Tabela barw żarzenia pozwala oszacować temperaturę odkuwki podczas obróbki cieplnej stali.

Wniosek: jeśli włókno żarówki świeci światłem widzialnym, to jego temperatura **na pewno** przekracza **500 °C**

Barwy żarzenia.

Barwa	Określenie	Temperatura °C
	Olsniewająco biała	1250 - 1350
	Jasnożółta	1150 - 1250
	Ciemnożółta	1050 - 1150
	Pomarańczowa	880 - 1050
	Ciemnopomarańczowa	830 - 880
	Jasnoczerwona	800 - 830
	Czerwona	750 - 800
	Wiśniowa	650 - 750
	Ciemnoczerwona	580 - 650
	Brązowoczerwona	520 - 580

Szacowanie temperatury włókna żarówki

Jeśli:

$$t = t_0 + \frac{1}{\alpha} \left[\frac{R(t)}{R_{t_0}} - 1 \right]$$

to już tylko dla dwukrotnego wzrostu rezystancji włókna żarówki

$$R(t) = 2R_{t_0}$$

uwzględniając dla wolframu $\alpha = 5,9 \cdot 10^{-3} \text{ K}^{-1}$ otrzymamy przyrost temperatury włókna o prawie **170 °C**.

Warto zapamiętać, że temperatura włókna żarówki w znamionowych warunkach pracy wynosi około 2500-3000K, zależnie od typu żarówki.

Należy też zauważyć, że podczas ćwiczenia w laboratorium żarówka jest zasilana napięciem niższym od znamionowego.

Temperatury włókna żarówki, dodatkowa uwaga

300K ≈ 27 °C

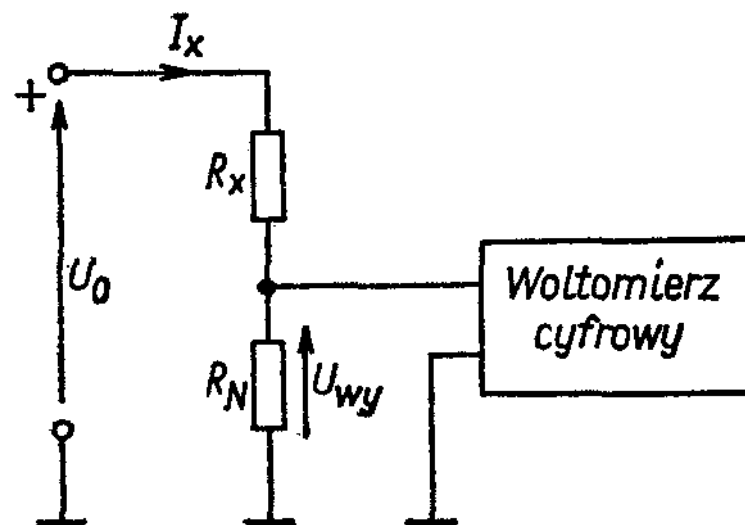
Temperature and Resistivity for Tungsten

R/R_{300K}	Temp °K	Resistivity $\mu\Omega$ cm	R/R_{300K}	Temp °K	Resistivity $\mu\Omega$ cm	R/R_{300K}	Temp °K	Resistivity $\mu\Omega$ cm	R/R_{300K}	Temp °K	Resistivity $\mu\Omega$ cm
1.0	300	5.65	5.48	1200	30.98	10.63	2100	60.06	16.29	3000	92.04
1.43	400	8.06	6.03	1300	34.08	11.24	2200	63.48	16.95	3100	95.76
1.87	500	10.56	6.58	1400	37.19	11.84	2300	66.91	17.62	3200	99.54
2.34	600	13.23	7.14	1500	40.36	12.46	2400	70.39	18.28	3300	103.3
2.85	700	16.09	7.71	1600	43.55	13.08	2500	73.91	18.97	3400	107.2
3.36	800	19.00	8.28	1700	46.78	13.72	2600	77.49	19.66	3500	111.1
3.88	900	21.94	8.86	1800	50.05	14.34	2700	81.04	26.35	3600	115.0
4.41	1000	24.93	9.44	1900	53.35	14.99	2800	84.70			
4.95	1100	27.94	10.03	2000	56.67	15.63	2900	88.33			

W dużym zakresie temperatur zależność rezystancji od temperatury dla wolframu przestaje być liniowa i jest zbliżona do parabolicznej. Nasze obliczenia są **przybliżone**.

Pomiary rezystancji multimetrem cyfrowym

Wykorzystanie dzielnika rezystancyjnego

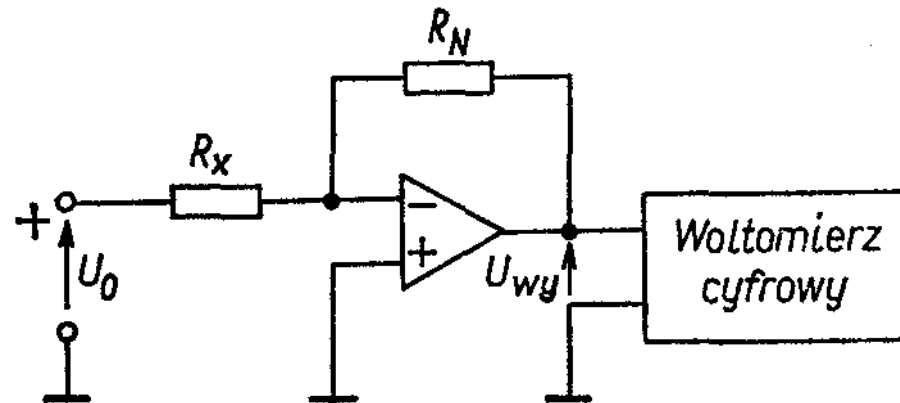

$$U_{wy} = U_0 \frac{R_N}{R_N + R_X} = f_1 \left(\frac{1}{R_X} \right)$$

Zależność na napięcie wyjściowe jest silnie **nieliniowa**

Pomiary rezystancji multimetrem cyfrowym

Wykorzystanie wzmacniacza operacyjnego, wersja 1

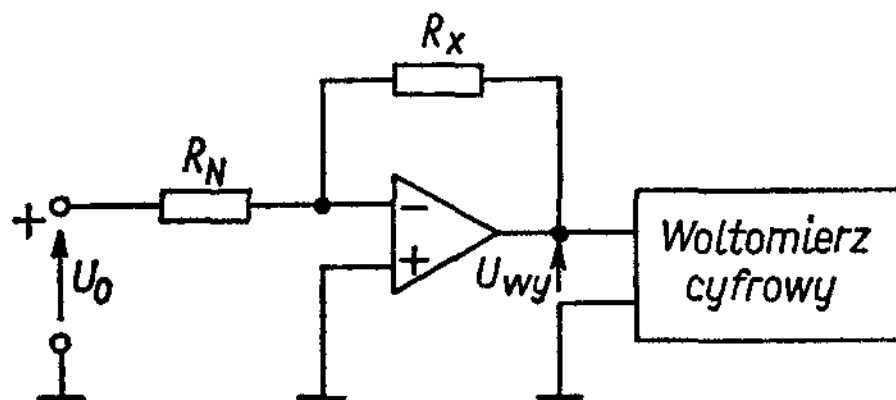

$$U_{wy} = -U_0 \frac{R_N}{R_X} = f_2 \left(\frac{1}{R_X} \right)$$

Zależność na napięcie wyjściowe jest **nieliniowa**

Pomiary rezystancji multimetrem cyfrowym

Wykorzystanie wzmacniacza operacyjnego, wersja 2

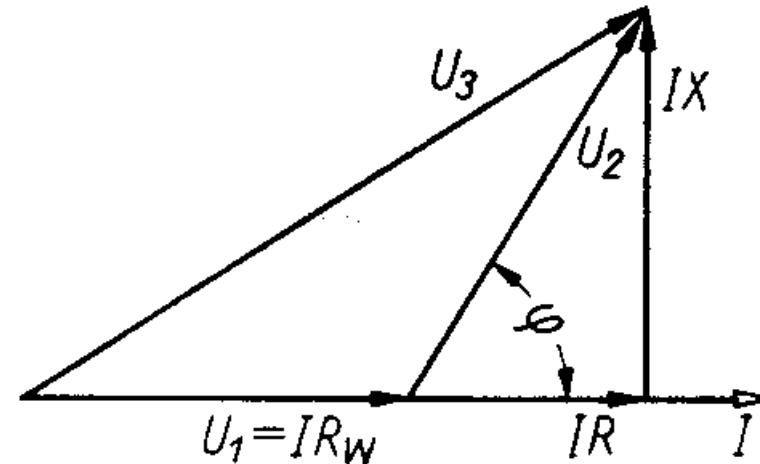
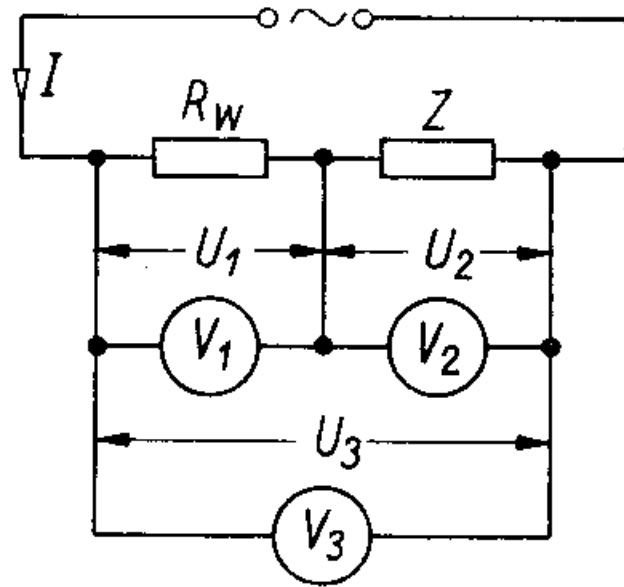

$$U_{wy} = -U_0 \frac{R_X}{R_N} = k \cdot R_X$$

Zależność na napięcie wyjściowe jest **liniowa**

Pomiary impedancji metodą trzech woltomierzy

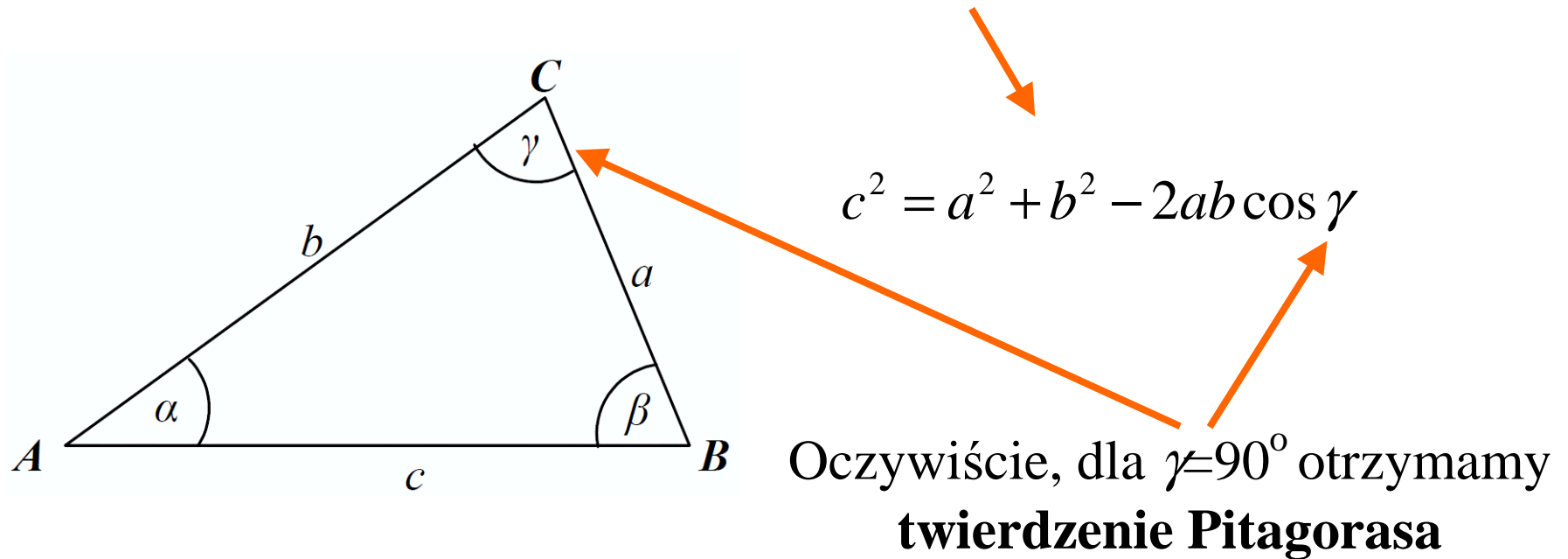

$$\underline{U}_3 = \underline{U}_1 + \underline{U}_2 \quad \text{ale:} \quad U_3 \neq U_1 + U_2 \quad !!!$$

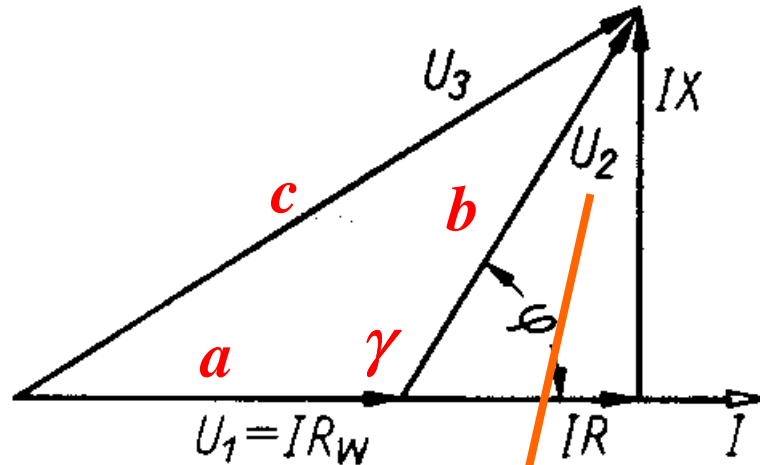
Woltomierze **nie mierzą wartości wektorowych**, mierzą jedynie długości (moduły) wektorów napięć. Trzy napięcia tworzą trójkąt na wykresie wskazowym !!!

Metoda trzech woltomierzy – twierdzenie cosinusów

Twierdzenie cosinusów (wzór cosinusów, twierdzenie Carnota, uogólnione twierdzenie Pitagorasa) – w dowolnym trójkącie na płaszczyźnie, kwadrat długości dowolnego boku jest równy sumie kwadratów długości pozostałych boków, pomniejszonej o podwojony iloczyn długości tych boków i cosinusa kąta zawartego między nimi.

Pomiary impedancji metodą trzech woltomierzy

$$U_1 = IR_w$$

$$U_2 = IZ$$

$$Z = \frac{U_2}{U_1} R_w$$

$$c^2 = a^2 + b^2 - 2ab \cos \gamma$$

$$U_3^2 = U_1^2 + U_2^2 - 2U_1 U_2 \cos(180^\circ - \varphi)$$

$$\cos(\varphi) = \frac{U_3^2 - U_1^2 - U_2^2}{2U_1 U_2}$$

$$R = Z \cos(\varphi) = \frac{U_2}{U_1} R_w \frac{U_3^2 - U_1^2 - U_2^2}{2U_1 U_2}$$

$$X = \sqrt{Z^2 - R^2}$$

Pomiary impedancji metodą trzech woltomierzy

Podsumowanie: na podstawie trzech wartości napięć:

$$U_1, U_2, U_3$$

można wyznaczyć wszystkie parametry dwójnika:

$$Z \quad R \quad X \quad \cos(\varphi)$$

Jeśli znamy częstotliwość f to możemy obliczyć L lub C :

$$L = \frac{X_L}{2 \pi f}$$

$$C = \frac{1}{2 \pi f X_C}$$

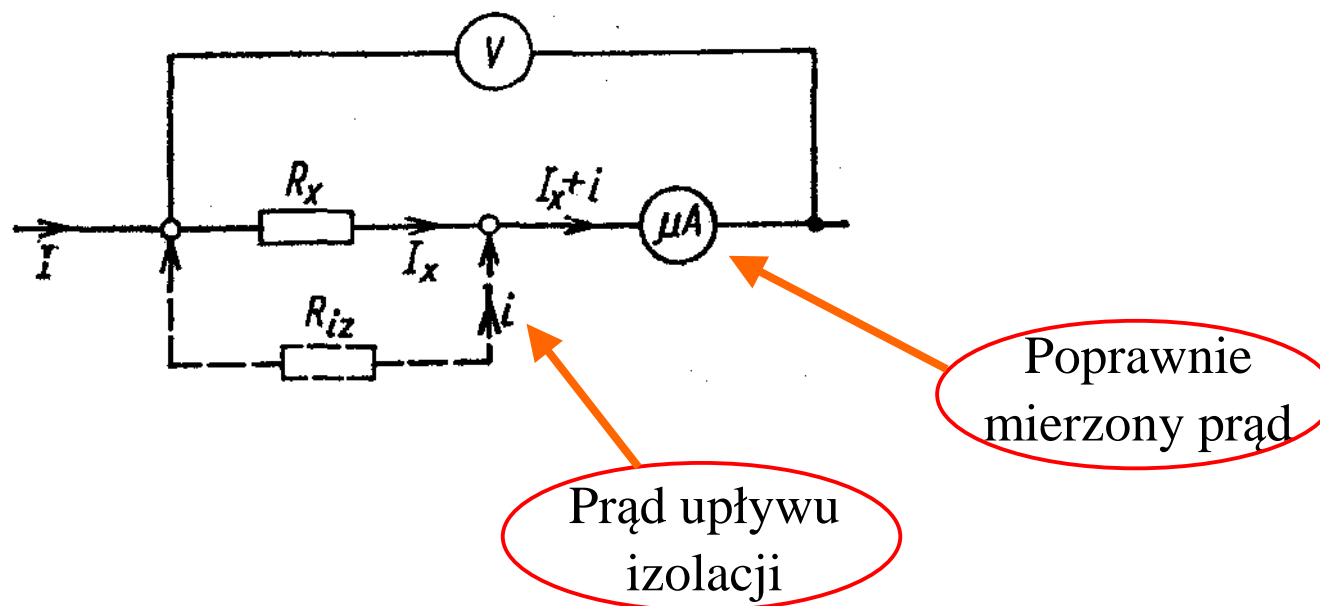
Pomiary rezystancji bardzo małych – wpływ przewodów

Za **rezystancje bardzo małe** uznajemy rezystancje o wartościach porównywalnych z rezystancją przewodów połączeniowych.

Rezystancja przewodów **sumuje się** z rezystancją mierzona i wprowadza dodatkowy błąd pomiaru. Rozwiązaniem jest zastosowanie **połączenia czteroprzewodowego**.

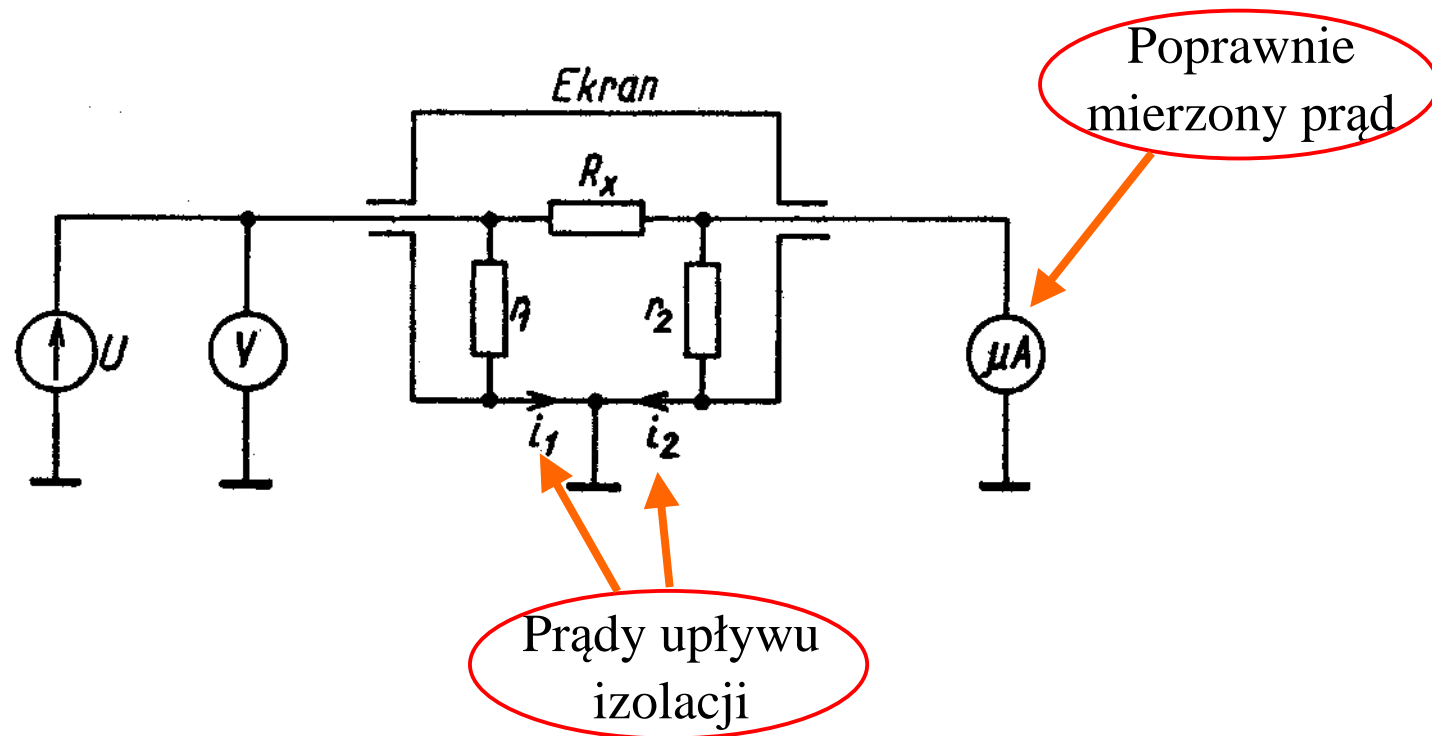
Więcej szczegółów w instrukcji do ćw. nr 10.

Pomiary rezystancji wielkich – prąd upływu izolacji

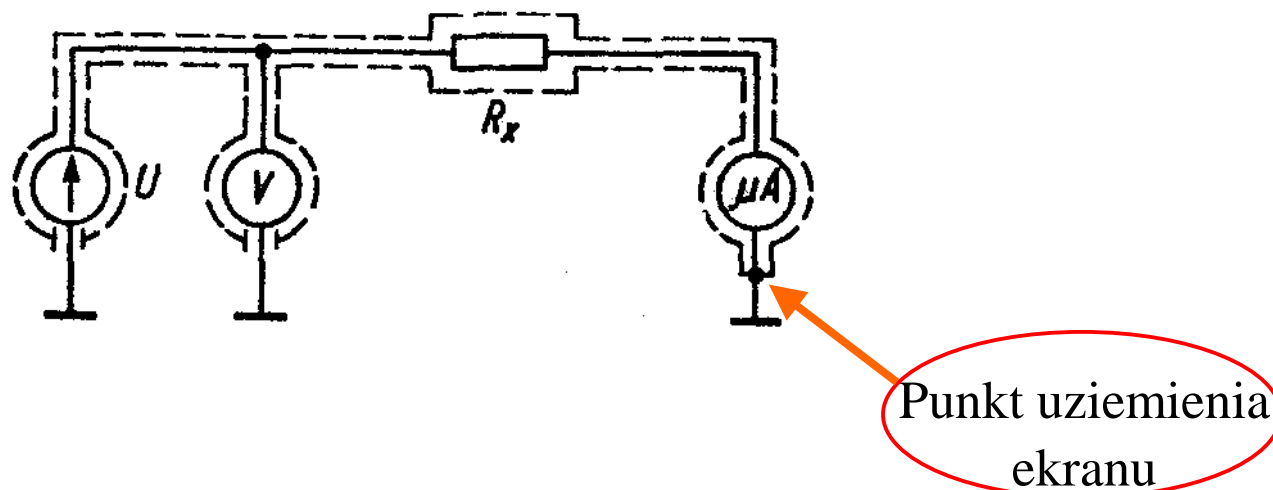
Przy pomiarach rezystancji wielkich **problemem jest prąd upływu izolacji**, który sumuje się z prądem mierzonym.

Pomiary rezystancji wielkich – ekranowanie rezystora

Prawidłowo dołączony ekran sprowadza prądy upływu izolacji do masy układu pomiarowego, tak że nie wpływają one na wynik pomiaru.

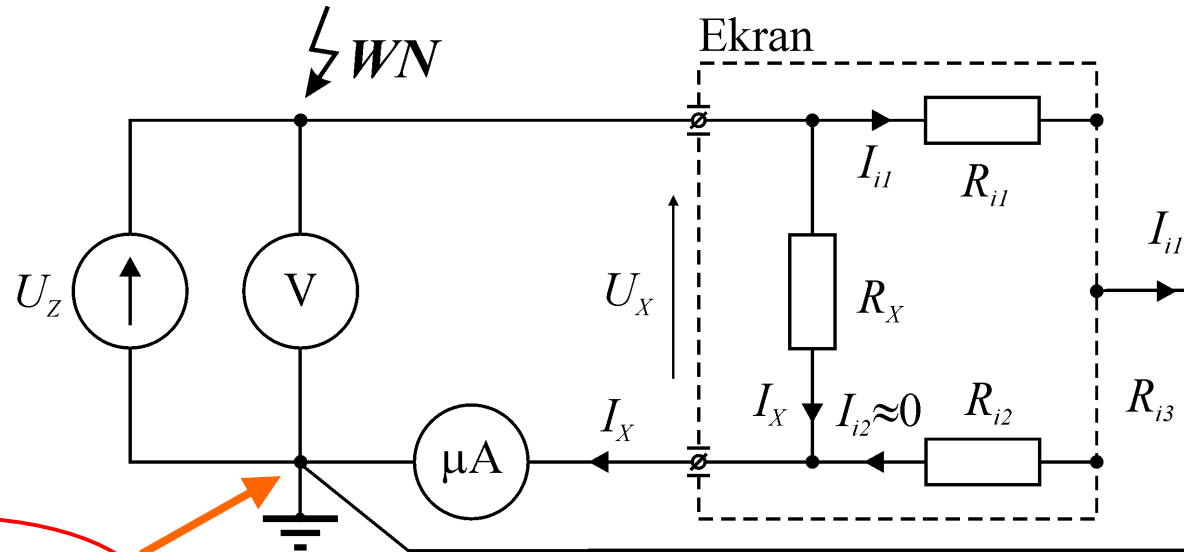
Pomiary rezystancji wielkich – ekranowanie całego układu

Przy pomiarach największych rezystancji zalecane jest ekranowanie wszystkich elementów układu pomiarowego. Ekran należy uziemić tylko w jednym punkcie

Pomiary rezystancji wielkich – praktyczny układ

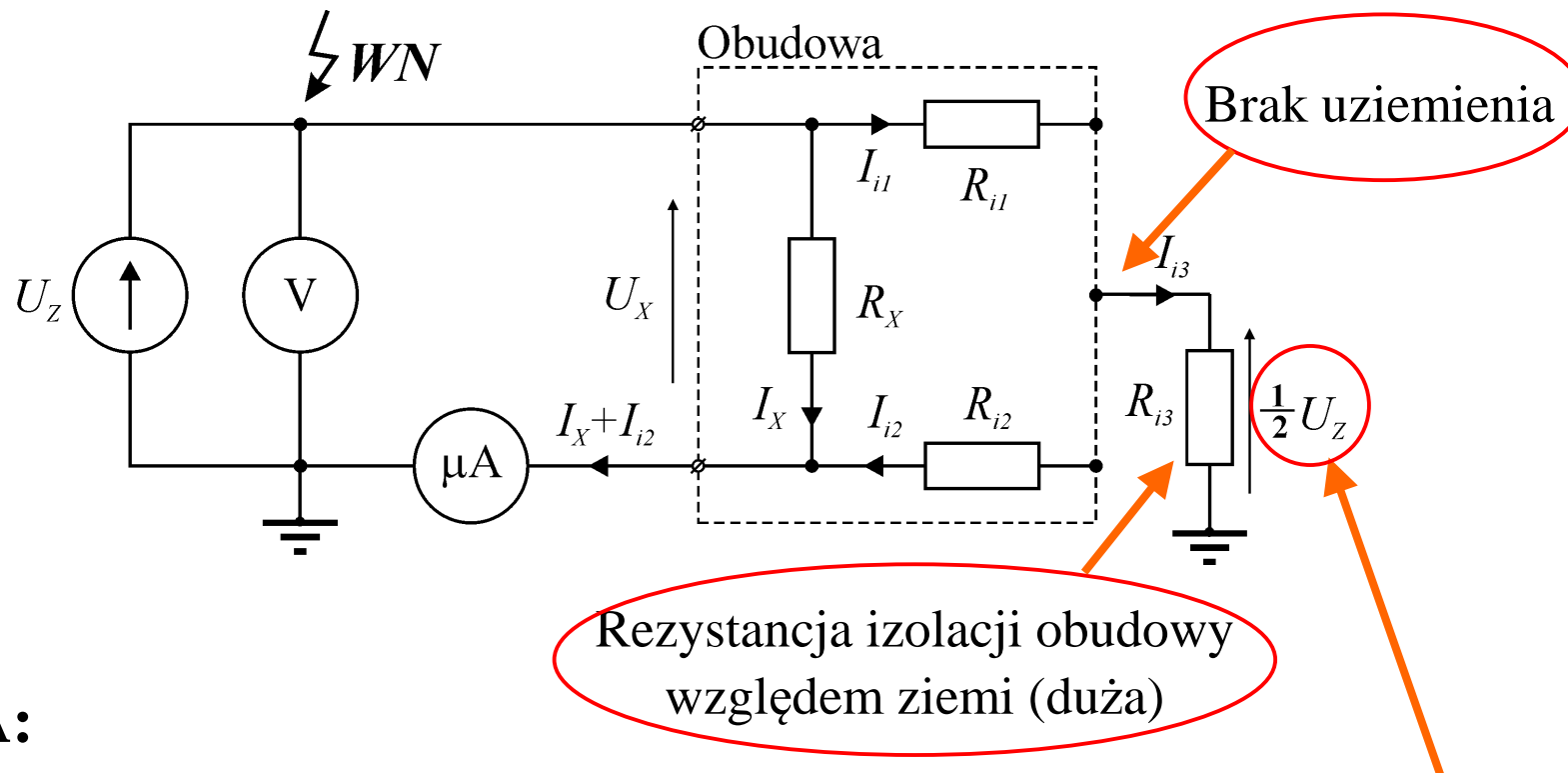

Punkt uziemienia ekranu

UWAGA:

Wszystkie zaciski niskiego potencjału aparatury pomiarowej i ekrany należy połączyć ze sobą i **uziemić tylko w jednym punkcie !!!**

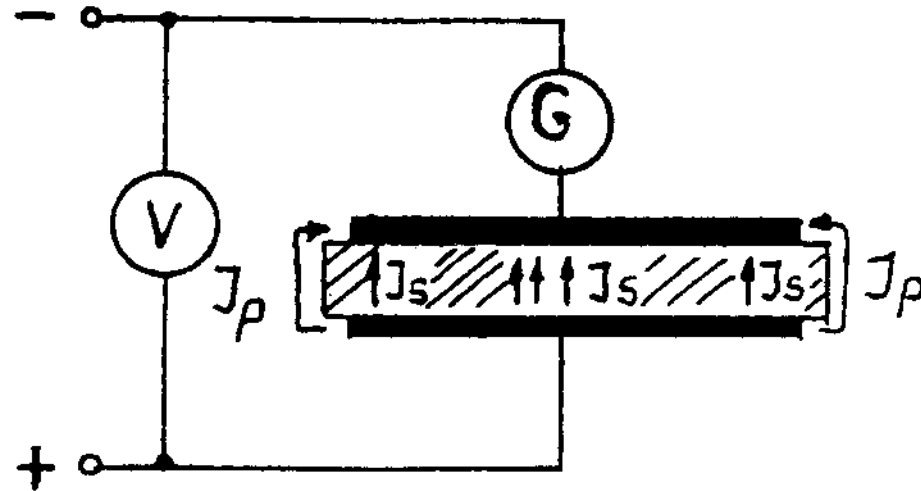
Pomiary rezystancji wielkich – niebezpieczeństwo porażenia !

UWAGA:

Przy **braku uziemienia** metalowej obudowy (ekranu), może pojawić się na niej niebezpiecznie **wysokie napięcie**, zależnie od proporcji rezystancji izolacji w różnych miejscach układu.

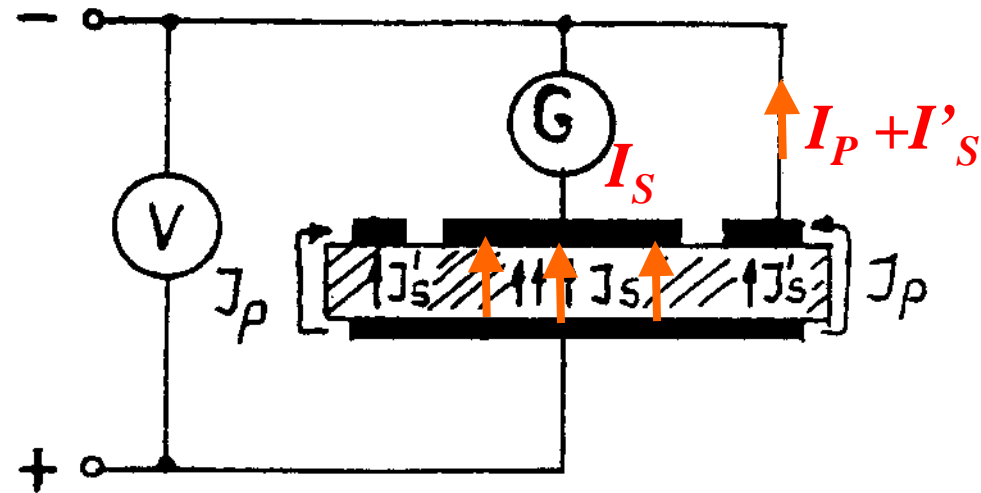
Pomiar rezystancji izolatora – prądy skrośne i powierzchniowe

$$R_X = \frac{U_x}{I_s + I_p}$$

Problem: mierzony prąd jest sumą prądu skrośnego i powierzchniowego, a **trzeba zmierzyć każdy z nich osobno !**

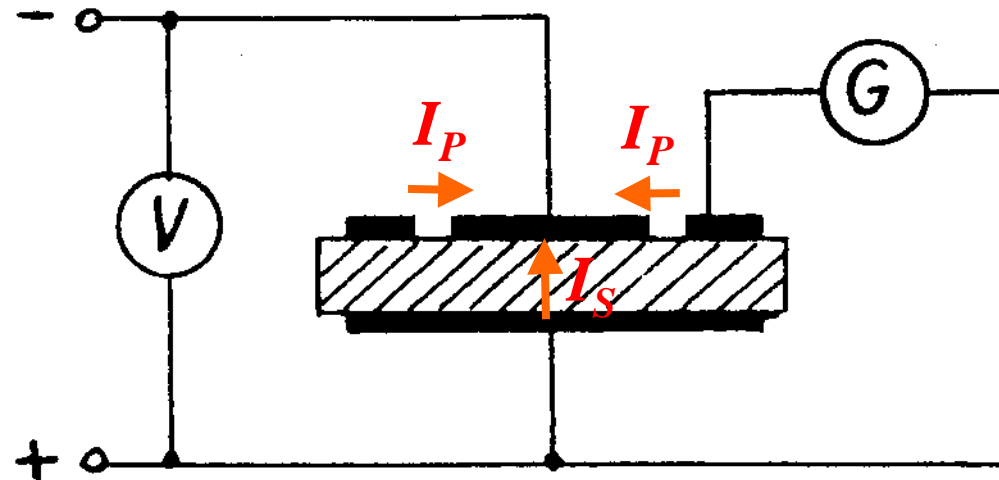
Pomiar rezystancji skrośnej izolatora

$$R_{XS} = \frac{U_x}{I_S}$$

Rezystancja skrośna – stosunek napięcia U_x przyłożonego do przeciwnych powierzchni próbki do prądu I_S płynącego na wskroś próbki.

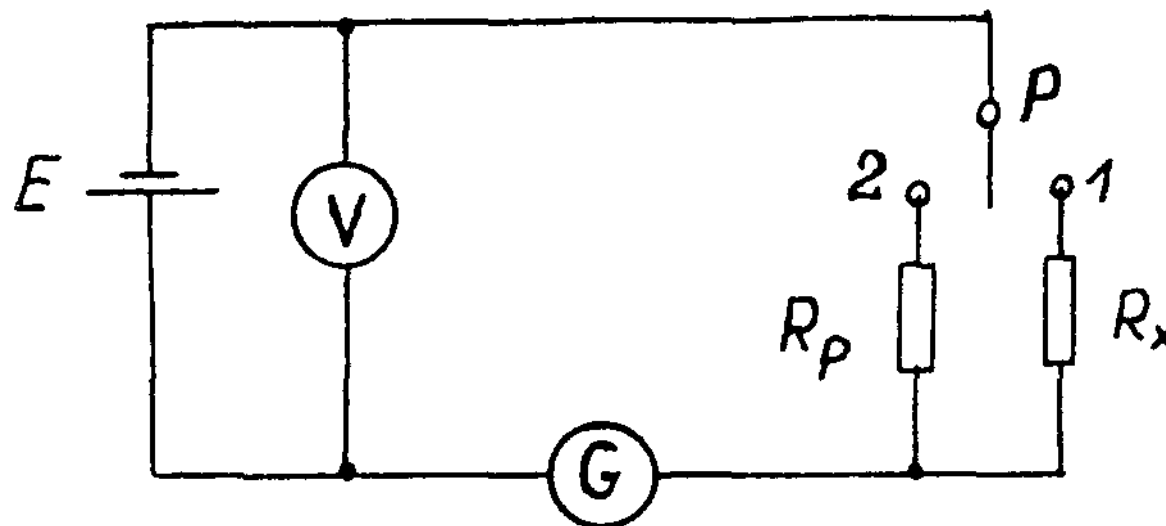
Pomiar rezystancji powierzchniowej izolatora

$$R_{XP} = \frac{U_x}{I_P}$$

Rezystancja powierzchniowa – stosunek napięcia U_x przyłożonego do tej samej powierzchni próbki do prądu I_P płynącego po powierzchni próbki

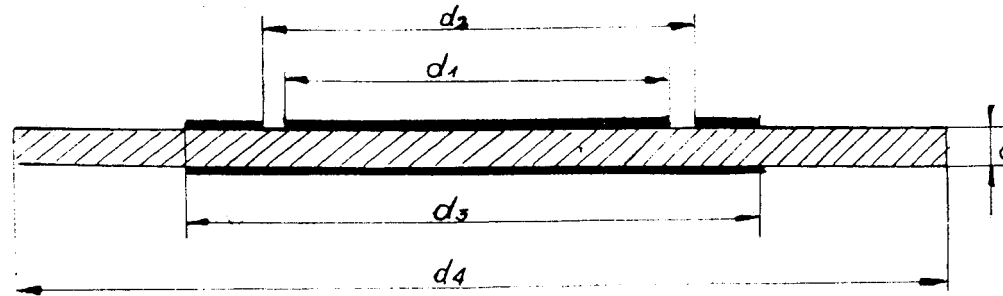
Pomiar rezystancji izolatora – metoda porównawcza prądowa

$$R_X = R_p \frac{U_x}{U_p} \cdot \frac{\alpha_p}{\alpha_x}$$

Pomiar prądu płynącego przez próbkę wykonywany jest przy **większej** wartości napięcia zasilającego U_x , pomiar porównawczy przy **mniejszej** wartości napięcia U_p

Pomiar rezystywności izolatora – próbka i obliczenia

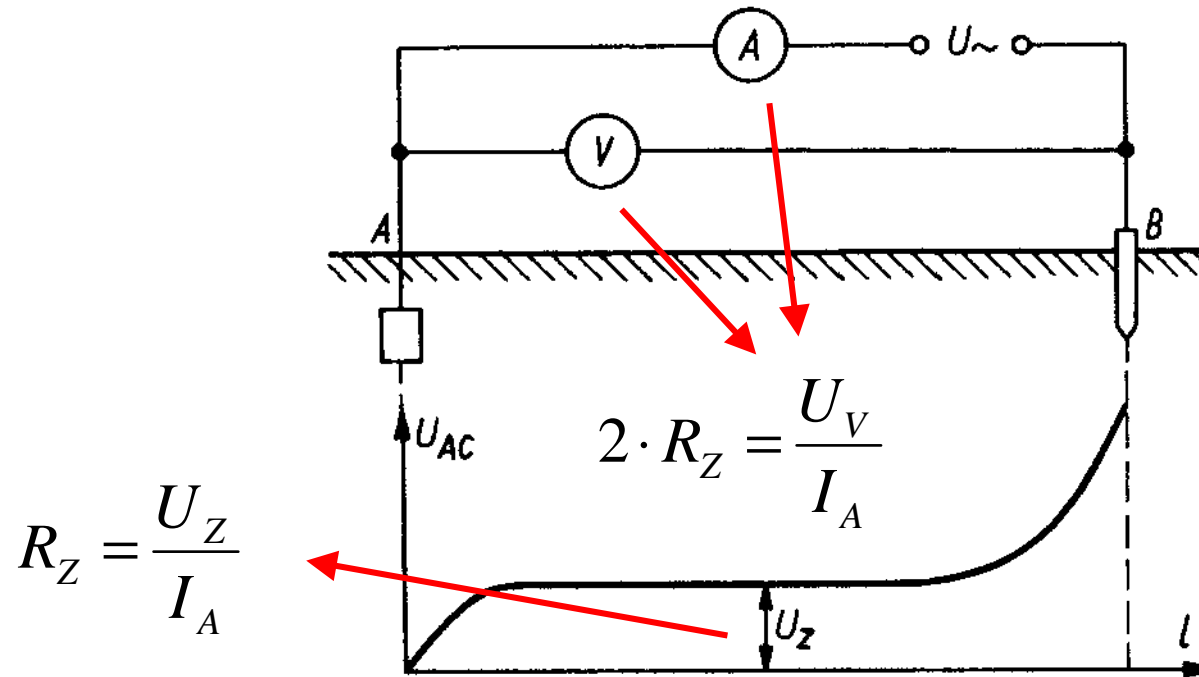
Rezystywność skrośna:

$$\rho_S = R_{XS} \frac{S}{d} = R_{XS} \frac{\pi d_1^2}{4d}$$

Rezystywność powierzchniowa:

$$\rho_P = R_{XP} \frac{2\pi}{\ln \frac{d_1}{d_2}}$$

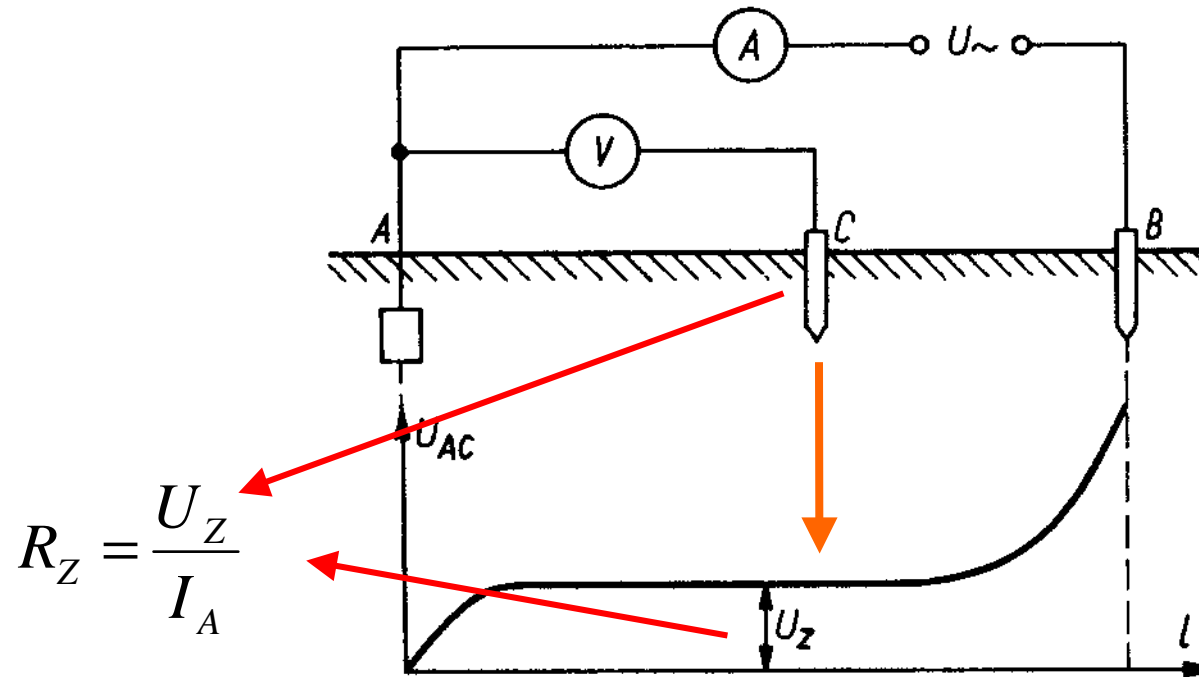
Pomiar rezystancji uziemienia - problem

Rezystancja uziemienia R_Z – stosunek spadku napięcia na uziemiu U_Z do prądu wpływającego do uziomu. Stosując układ z dwoma elektrodami mierzymy **sumę rezystancji dwóch uziomów**.

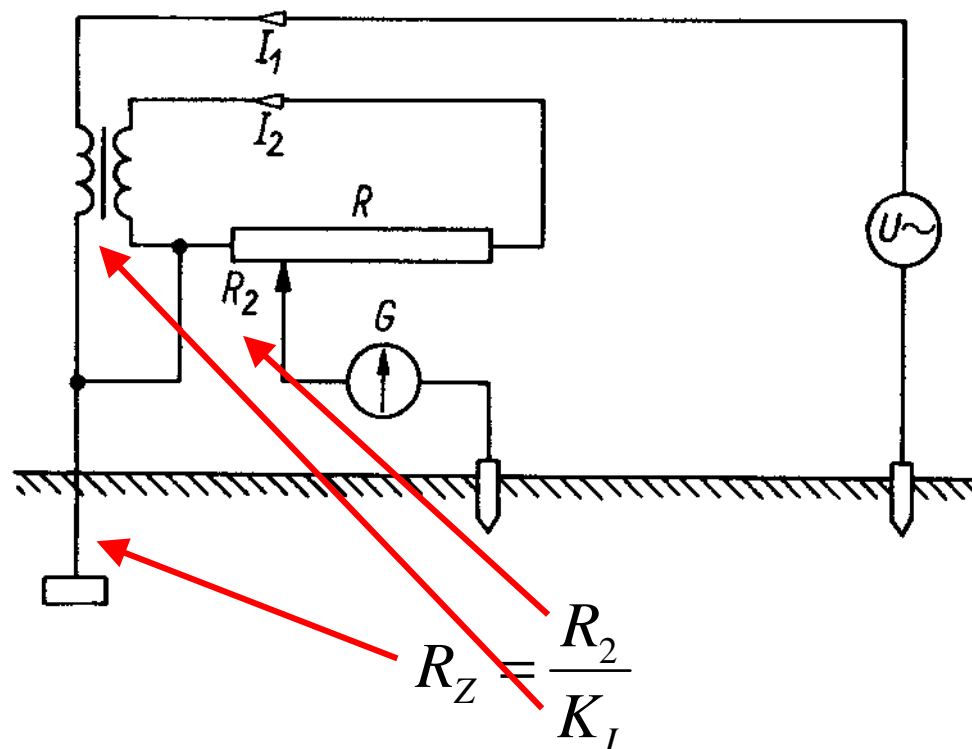
Pomiar rezystancji uziemienia – metoda techniczna

$$R_Z = \frac{U_Z}{I_A}$$

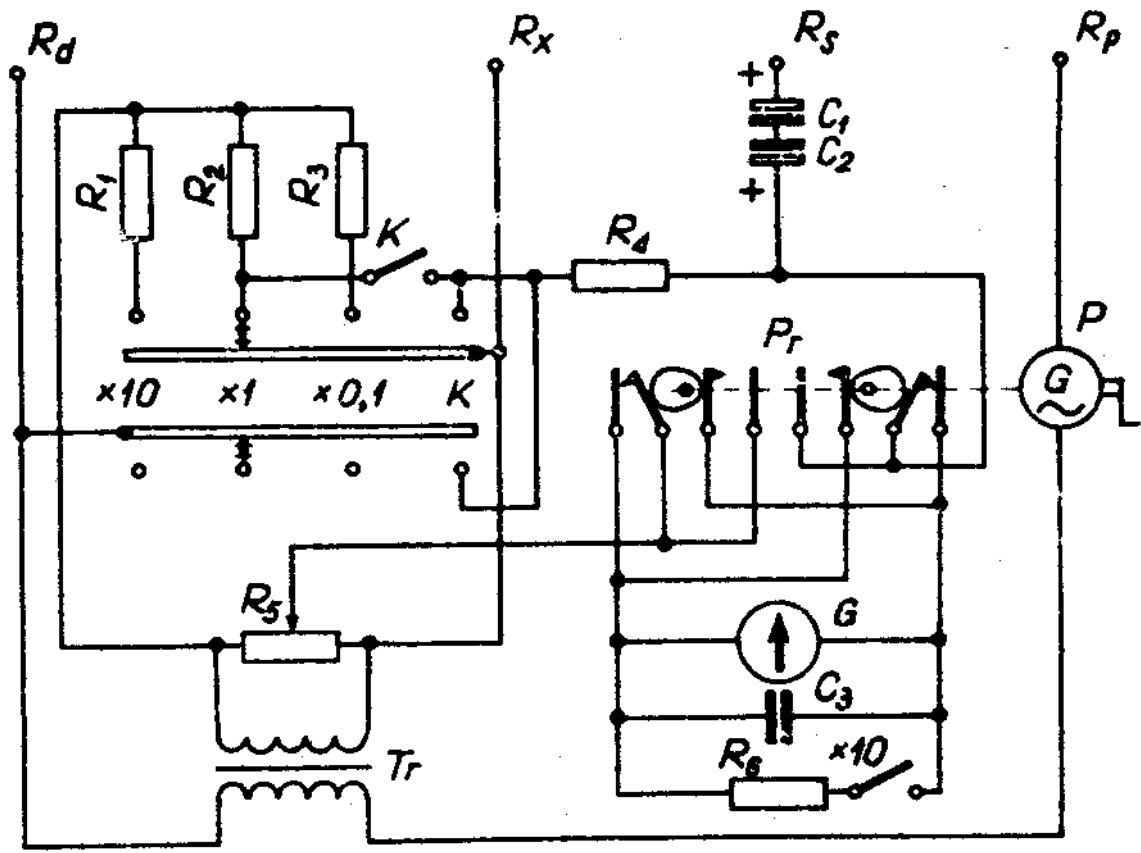
Rozwiązanie problemu – trzecia elektroda C umożliwia pomiar spadku napięcia na uziemiu U_Z i poprawne zmierzenie rezystancji uziemienia R_Z

Pomiar rezystancji uziemienia – IMU

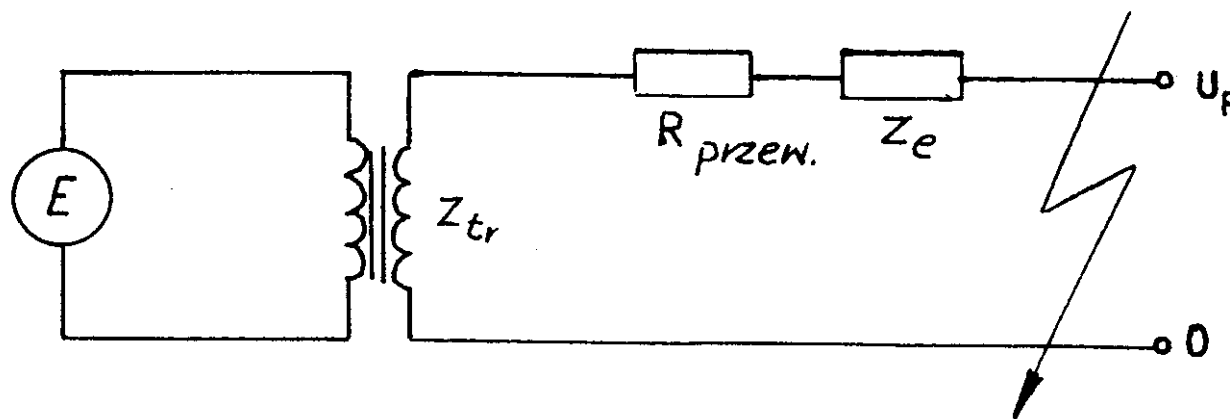
Pomiar kompensacyjny – na rezystorze kompensacyjnym R otrzymujemy napięcie kompensacyjne U_k równe spadkowi napięcia na uziemiu.

Induktorowy Miernik Uziemienia

Przykładowy schemat rzeczywistego miernika IMU

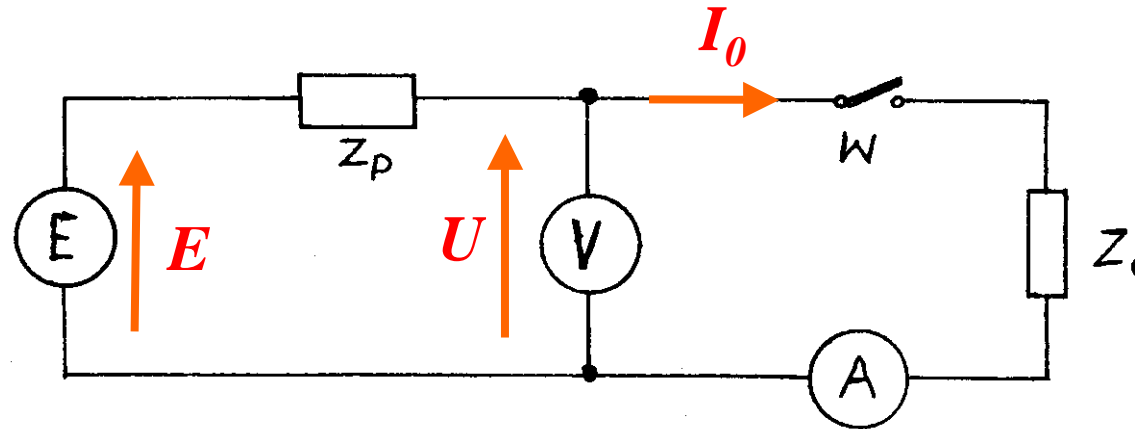
Impedancja pętli zwarciowej

Problem:

Impedancja pętli zwarciowej **nie jest bezpośrednio dostępna** do pomiarów, gdyż nie możemy dołączyć układy pomiarowe do jej obydwu końców (zacisków).

Impedancja pętli zwarciowej – zasada pomiaru

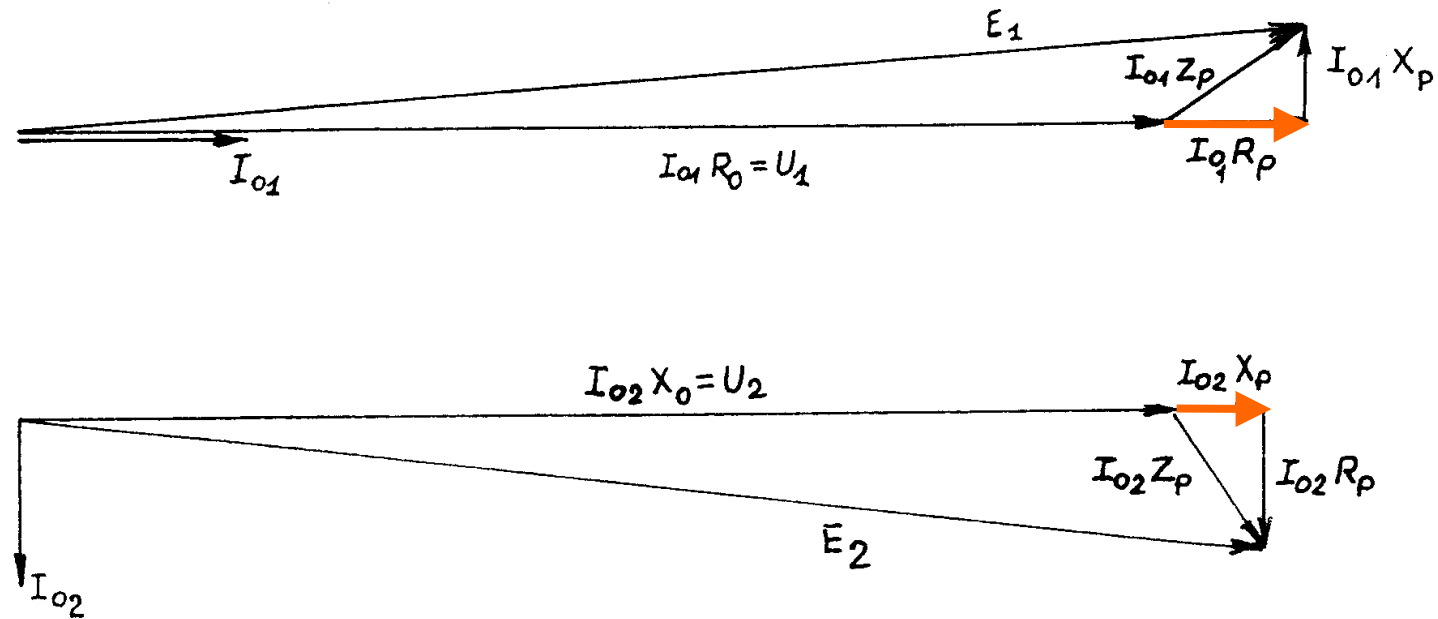

$$\underline{E} = \underline{U} + \underline{I}_0 \underline{Z}_P \quad \longrightarrow \quad Z_P = \frac{|\underline{E} - \underline{U}|}{I_0}$$

Podstawowy schemat układu do pomiaru impedancji pętli zwarciowej.

Problem: nie są jednocześnie dostępne do pomiaru E i U , gdyż w miejscu pomiaru nie mamy dostępnych zacisków E .

Impedancja pętli zwarcia – wykres wskazowy

Obciążając sieć kolejno rezystancją i indukcyjnością możemy zmierzyć niezależnie składowe R_p , X_p impedancji pętli zwarcia.

Impedancja pętli zwarciowej – metoda techniczna

Obciążając sieć rezystancją R_0 wyznaczamy rezystancję R_P impedancji pętli zwarcia:

$$R_P \cong \frac{E_1 - U_1}{I_{01}}$$

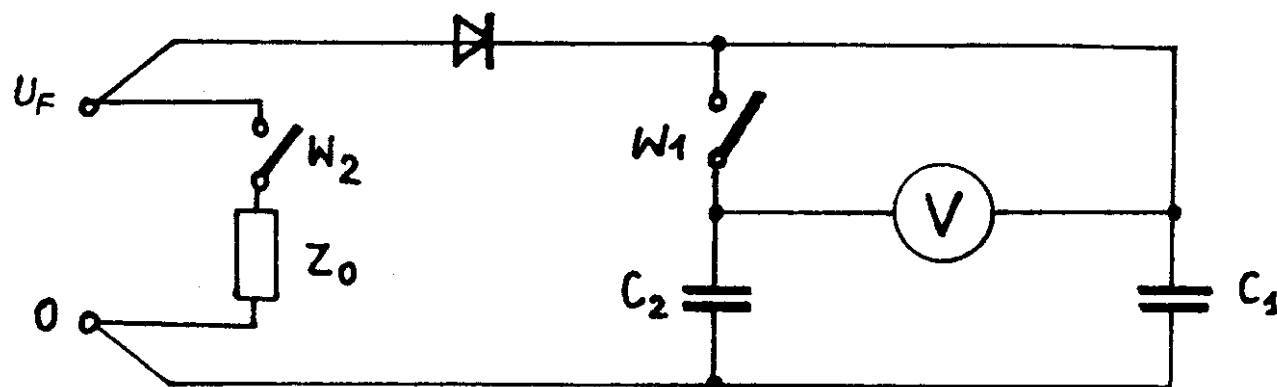
Obciążając sieć reaktancją X_0 wyznaczamy reaktancję X_P impedancji pętli zwarcia:

$$X_P \cong \frac{E_2 - U_2}{I_{02}}$$

Ostatecznie na podstawie składowych R_P , X_P wyliczamy moduł impedancji pętli zwarcia Z_P :

$$Z_P = \sqrt{R_P^2 + X_P^2}$$

Impedancja pętli zwarciowej – przykładowy miernik

$$\cos \varphi_0 = \cos \varphi_P \quad \longrightarrow \quad |\underline{E} - \underline{U}| = E - U$$

Obciążając sieć impedancją Z_0 o takim samym kącie fazowym jak Z_P sieci, moduł różnicy wektorów jest równy różnicy modułów wektorów napięć, a to jest znacznie łatwiej zmierzyć.

